

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ГЛОСАРІЙ
З ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА»**

**Тернопіль
ЗУНУ – 2022**

Глосарій з дисципліни «Іноземна мова». Автори: к. філол. н., доцент Л. К. Крайняк, к. пед. н., доцент А. В. Бичок, к. філол. н., доцент О. Б. Боднар. – Тернопіль, ЗУНУ, 2022. - с.

Глосарій з дисципліни «Іноземна мова» призначений для студентів ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр» програми «Бізнес-комунікація та переклад» денної форми навчання.

Автори: Л. К. Крайняк к. філол. н., доцент,
А. В. Бичок к. пед. н., доцент,
О. Б. Боднар к. філол. н., доцент

Рецензенти: Н. О. Федчишин, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов Тернопільського
національного медичного університету
ім. І. Я. Горбачевського

О. В. Косович, доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного
університету ім. В. Гнатюка

Відповідальний за випуск:

канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри
іноземних мов та інформаційно-комунікаційних
технологій

Л. К. Крайняк

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов та
інформаційно-комунікаційних технологій (протокол № 2 від 12 жовтня 2022 р.).

Вступ

В останні роки швидко впроваджується у навчальний процес теорія перекладу (вступ до теорії перекладу) як лінгвістична дисципліна у галузі спеціальної філологічної освіти.

Глобальні аспекти теорії перекладу окреслюють складну картину дидактичних проблем теоретичних основ перекладу, тобто поняття моделі перекладу, сфера перекладацької діяльності, параметри одиниці перекладу, межі структурно семантичних відповідностей висловлення мови джерела та мови перекладу, типологія перекладу.

При викладанні дисципліни «Бізнес-комунікація та переклад» має місце системний характер подачі дидактичного матеріалу, комплексна завершеність, безперервність викладу, орієнтація на самостійне вивчення курсу.

Автори методичного видання вважають, що глосарій з дисципліни «Іноземна мова» стане у нагоді всім тим, хто бажає здобути кваліфікацію з ОПП «Бізнес-комунікація та переклад».

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНИ ПЕРЕКЛАДУ

АВТОКОМУНІКАЦІЯ – внутрішній діалог людини з самим собою; спілкування «Ego» і «Aller Ego» особи.

АДРЕСАНТ (автор, мовець) – джерело повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка ініціює комунікацію, кодує своє повідомлення засобами мови і/або парамови і передає адресату (слухачеві, читачеві, аудиторії).

АДРЕСАНТНІСТЬ (повідомлення, дискурс, текст) – репрезентація в процесі спілкування особистості адресанта (ідей, позиції, світогляду тощо).

АДРЕСАТ (отримувач, слухач, читач, інтерпретатор, аудиторія) – кінцевий споживач повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає повідомлення та у відповідності зі своїми когнітивними стратегіями і конкретними конситуативними умовами інтерпретує повідомлення адресанта.

АКТ ВИМОВЛЯННЯ – див. Акт локутивний.

АКТ ІЛЛОКУТИВНИЙ – одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд з актами локутивним і перлокутивним), пов'язана з втіленням у повідомленні конкретної комунікативної інтенції, мети адресанта.

АКТ КОМУНІКАТИВНИЙ – найзагальніше поняття комунікативної лінгвістики; інтеракція, процес, який відбувається в певному місці на пересіченні осей простору та часу між адресантом і адресатом, результатом котрого є дискурс (текст).

АКТ ЛОКУТИВНИЙ – одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд з актами іллокутивним і перлокутивним), яка встановлює зв'язок повідомлення з дійсністю (тобто визначає його смисл і референцію) та виявляється у формуванні пропозиції повідомлення.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ – складова повідомлення, цілеспрямована мовленнєва дія; одиниця нормативної соціомовної поведінки, яка розглядається в межах прагматичної ситуації. Основними рисами мовленнєвого акту є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенційність. Цілісність мовленнєвого акту створюють акт локуції (власне мовленнєве висловлювання), іллокуції (комунікативної мети) і перлокуції (скерованості на результативний вплив щодо адресата).

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ ІНІЦІАТИВНИЙ – мовленнєвий акт, який відкриває собою діалогічне спілкування учасників комунікації.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ НЕПРЯМИЙ – мовленнєвий акт, у якому іллокуція адресанта виражена не буквально засобами повідомлення, а повинна «вичитуватись» адресатом з опертям на імплікатури дискурсу.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ ПРЯМИЙ – мовленнєвий акт, у якому іллокуція адресанта виражена буквально засобами повідомлення.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ РЕАКТИВНИЙ – мовленнєвий акт учасника спілкування, який слідує за мовленнєвим актом мовця; відповідь адресата на ініціативний мовленнєвий акт адресанта.

АКТ МОВЛЕННЄВИЙ ФІНАЛЬНИЙ – мовленнєвий акт учасника комунікації, яким завершується діалогічне (полілогічне) спілкування.

АКТ ПЕРЛОКУТИВНИЙ – одна з трьох складових мовленнєвого акту (поряд із актами локуції та іллокуції), пов'язана з результатом (очікуваним чи досягнутим) впливу на адресата іллокутивної сили повідомлення.

АКТУАЛІЗАТОРИ – елементи, які прив'язують зміст мовних виразів до умов спілкування, знань учасників конкретного мовленнєвого акту.

АКТУАЛІЗАЦІЯ – перехід від мови до мовлення та реалізація потенційних властивостей мовних елементів, яких вимагає певна мовленнєва ситуація.

АКТУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ – див. Смысл комунікативний.

АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ (ВИСЛОВЛЮВАННЯ) – членування на тему (дане, основа, відоме) і рему (нове, ядро, повідомлюване).

АКУЛЬТУРАЦІЯ – процес засвоєння особистістю, вихованою в одній культурі, елементів іншої культури, субкультури, картини світу, зокрема прецедентних текстів, стереотипів мовного спілкування тощо.

АКЦЕНТНО-ІНТОНАЦІЙНА СИСТЕМА – див. Система.

АЛОЛЕКСА. Слово як член, як глосса, як варіант або різновид лексеми в даному акті мовлення (усного або письмового).

АЛОМОРФ. 1. Варіант, альтернант, різновид, дана конкретна маніфестація морфеми; 2. Морф, що перебуває у відношенні додаткової дистрибуції.

АЛОМОРФА – див. аломорф.

АЛОНІМ – варіантне найменування особи, географічного об'єкта й т. ін.

АМБІВАЛЕНТНИЙ. Такий, який сполучає в собі протилежні значення.

АНАЛІЗ КОМУНІКАЦІЇ ТРАНСАКЦІЙНИЙ – термін сучасного американського психоаналітика Еріка Берна; аналіз спілкування з погляду виявлення того, з яких позицій співрозмовники вживають конкретні репліки в діалогах.

АОРИСТ (минулий історичний, епістолярний час). Видочасова дієслівна форма в індоєвропейських мовах, уживана для позначення минулої дії як *миттєвої*, тобто без співзначень його розвитку або повноти здійснення, межі; порівн. імперфект, перфект.

АОРИСТИЧНИЙ ВИД. Те ж, що вид доконаний (див. вид).

АПАРАТ АРТИКУЛЯЦІЙНИЙ – органи мовлення, які беруть участь в артикуляції.

АРТИКУЛЯЦІЯ – рух органів мовлення, необхідний для вимови звуків мовлення в процесі спілкування

АСЕРТИВ – див. Репрезентатив.

АСЕРЦІЯ – компонент смислу повідомлення, який не є пресупозицією і підлягає дії заперечення, ствердження чогось.

АТМОСФЕРА СПІЛКУВАННЯ – лінгво-психо-соціо-когнітивні стосунки учасників комунікативного акту.

АУДИТОРІЯ – збірна назва читачів, слухачів, глядачів, на яких розраховане конкретне повідомлення адресанта див. Адресат.

АУДІЮВАННЯ – рецептивний вид мовленнєвої діяльності; слухання, смислове сприйняття усного повідомлення. Складається із сприйняття мовної форми і розуміння змісту повідомлення.

АУТОКОРЕКЦІЯ – когнітивно-мовний процес, складова комунікативної стратегії, яка виявляється у постійному порівнянні адресантом перлокутивного ефекту власне мовлення із запланованими стратегічними цілями і виправлення наявних неспівпадінь шляхом уточнень, посилення чи послаблення іллокутивних сил повідомлень тощо.

АФОРИСТИЧНИЙ. Те ж, що гномічний. **Афористичне тепер.**

АФІКС (афіксальна морфема, формальна морфема, формант). Морфема, яка виділяється в складі словоформи і видозмінює значення іншої частини слова, яка є стосовно афікса базою, і залежно від положення на початку, всередині або кінці слова називається префіксом або / і суфіксом. **Афікс вторинний.** **Афікс граматичний.** **Афікси подвійні.** **Афікс нульовий.** **Афікс оцінний.** **Афікс первинний.** **Афікс словозмінний.** **Афікс словотвірний.** **Афіксів нагромадження**

АФІКСАЛЬНИЙ. 1. Прикм. до афікс. **Афіксальна омонімія.** **Афіксальний словотвір.** **Афіксальна морфема.** Те ж, що афікс. **Афіксальний словотвір.** Те ж, що деривація. 2. (форматив, оформлювач основ). Граматичний афікс (флексія) або службове слово, що виступає в чисто граматичній функції. Морфема словотвірна.

АФІКСАЦІЯ – (прогресивна деривація). Морфологічний процес (відп. явище), що полягає в приєднанні афіксів до кореня або основи.

БАГАТОМОВНІСТЬ – володіння людиною кількома (багатьма) мовами і активне їх використання в спілкуванні з іншими людьми.

БАГАТСТВО МОВЛЕННЯ – риторичний аспект комунікації, складова мовної компетенції адресанта, пов'язана з умінням застосовувати різноманітні засоби мовного коду, уникати повторення однотипних елементів, конструкцій, застосовувати синонімічні засоби тощо.

БАР'ЄРИ КОМУНІКАЦІЇ – див. **Шум комунікативний.**

БЕЗАФІКСНИЙ. 1. Той, який не користується афіксами як словотвірним засобом (тобто той, що використовує чергування звуків, перенос наголосу й т. ін.). **Безафіксний спосіб морфологічного словотвору.** **Безафіксний тип словотвору.** 2. Такий, в основі якого не виділяється афікс. **Безафіксні утворення.**

БЕЗПРЕФІКСНИЙ, (безприростковий) 1. Такий, який не користується префіксами як словотвірним засобом. **Безпрефіксний тип словотвору.**

БЕЗСУФІКСАЛЬНИЙ. Те ж, що безсуфіксний. **Безсуфіксальне утворення.**

БЕЗСУФІКСНИЙ (безсуфіксальний). **1.** Такий, який не користується суфіксами як словотвірним засобом. **2.** Такий, в основі якого не виділяється суфікс. **Безсуфіксні дієслова. Безсуфіксна основа. Безсуфіксні прикметники.** Див. прикметник.

БЕЗФОРМНИЙ (аморфний). Нерозкладний на основу та закінчення; порівн. форма слова.

БІЛІНГВ – людина, яка активно володіє двома мовами, тобто якщо буде потреба, активно використовує їх у спілкуванні.

БІЛІНГВІЗМ – здатність особи або групи осіб користуватись по чергово двома мовами для забезпечення комунікативних потреб.

ВАРІАНТ (варіантна форма). **1.** Видозміна або різновид (реалізація, маніфестація) мовної одиниці, або *еми*, тобто фонем, морфем й т. ін.; порівн. *алло-*. Варіант індивідуальний. **2.** Морф, що перебуває у відношенні вільної дистрибуції зі співвідносним (співвідносними) морфом (морфами). **Варіант комбінаторний. Варіанти морфем. Варіант орфографічний. Варіант позиційний (варіант контекстуальний). Варіант вільний. Варіанти слова. Варіант стилістичний. Варіант субфонемний. Варіант факультативний. Варіант фонеморфологічний.**

ВАРІАНТНА ФОРМА. Те ж саме, що варіант.

ВАРІАНТНЕ ДІЄСЛОВО – див. дієслово.

ВАРІЮВАННЯ – розходження у відтворенні, що полягає в зміні звукового складу або значення структурної одиниці мови без втрати її тотожності. **Варіювання морфем. Варіювання слів. Варіювання фонем. Варіювання вільне.**

ВИПАДНИЙ. 1. Неутруднений, вільний. Випадна вимова. Випадне мовлення. **2.** **Випадні голосні** (рухливі голосні). Голосні *е* та *о* в сучасній українській, російській мові, що походять від *ь* і *ъ*, і «випадні» (чергуються з нулем) при формоутворенні та словотворі.

ВВІЧЛИВІСТЬ (у комунікації) – див. Етикетність спілкування.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ – див. ПОРОДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ.

ВЕРБАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ – засоби мовного коду, тобто слова, словосполучення, речення (повідомлення) тексти, за допомогою яких передається інформація в комунікації.

ВЗАЄМОДІЯ МОВЛЕННЄВА – сукупність усіх можливих типів діалогових ходів у дискурсі.

ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ – механізм міжособистісної взаємодії, пов'язаний насамперед з когнітивними процесами, який забезпечує формування спільного смислового простору учасників спілкування.

ВИГУК – клас незмінних слів, позбавлених спеціальних граматичних показників і виконуючих особливу експресивно-семантичну функцію – вираження почуттів і вольових спонукань. **Вигук вокативний** (вигук кличний). Вигук, що збігається за формою із кличною формою іменника або кличного

(вокативного) словосполучення. **Вигук дієслівний** (вигукове дієслово, вигук віддієслівний) interjektion. Особливе незмінне слово, що іноді збігається за формою зі звуконаслідувальними вигуками та дієслівним присудком, який вживається в реченні зі значенням минулого часу доконаного виду. **Вигук імперативний**. Те ж, що імператив вигуковий (див. імператив). **Вигук первинний** (вигук непохідний). Вигук, який не зв'язаний із знаменними частинами мови та являє собою внутрішньо нерозчленований і граматично не оформлений знак емоційного й вольового вираження. **Вигук наказовий**. Те ж, що імператив вигуковий (див. імператив). **Вигук похідний** (вигук вторинний). Вигук, зв'язаний за походженням зі знаменними частинами мови. **Вигуків теорія**. Те ж, що теорія походження мови вигукова.

ВИД (аспект). **1.** Граматична категорія дієслова, що позначає особливі властивості, характер протікання даного процесу в його відношенні до внутрішньої межі, результату, тривалості, повторюваності й т. ін. **Вид дієслова. Категорія виду. Морфологічна категорія**, що представляє ряди протипоставлених форм дієслова та означає абстрактне уявлення або про цілісну дію, або про дію, що досягла своєї внутрішньої межі.

ВИД АПЛКАТИВНИЙ. Вид сприятливий. Вид видимий. Вид тривалий. Вид інхоативний. Вид лінійний. Вид багаторазовий. Вид незакінчений. Вид невизначено-недоконаний. Вид недоконаний. Вид обов'язковий. Вид однократний. Вид обумовлено-недоконаний. Вид негативний. Вид можливий. Вид протяжний. Вид термінативний. Вид ультрамиттєвий. Вид зменшувальний. Вид підсилювальний. Вид стійкий. Вид ефективний.

ВИДОВИЙ ЧИСЛІВНИК. Те ж, що числівник збірний (див. Числівник).

ВИДО-ЧАСОВИЙ. Той, який характеризується одночасним і внутрішньо співвіднесеним вираженням виду й часу. **Видо-часові відношення. Видо-часова система. Видо-часова форма дієслова. Видо-часова форма присудка.**

ВИДОУТВОРЕННЯ ПРЕФІКСАЛЬНЕ. Те ж саме, що превербація.

ВИДИ МОВЛЕННЯ – різні аспекти мовної діяльності. Виділяються залежно від характеру мовлення (внутрішнього та зовнішнього), способу організації мовної діяльності (усної та письмової), міри активності (продуктивна та рецептивна) і т. ін.

ВІЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД – переклад, що передає загальний зміст сказаного на іншій мові в розумінні перекладача, без дотримання формальної відповідності між мовою – джерелом і мовою – об'єктом.

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИЙ – див. Акт перлокутивний. Вторинні групи – соціально-мовні колективи, у межах яких заглиблюється або модифікується соціалізація людей (трудовий колектив, група за інтересами, клуби і т. ін.).

ПОЗАЧАСОВИЙ (атемпоральний, екстратемпоральний). Мислимий як такий, що зберігає силу (залишається дійсним) завжди і скрізь, «за всіх часів».

Позачасова дія. Позачасове значення речення. Внутрішній діалог. Внутрішній монолог. Внутрішнє мовлення.

ВНУТРІШНІЙ. Такий, який виражається зміною бази, неафіксальний; не має окремого лінійного вираження; протипост. **ЗОВНІШНІЙ.** **Внутрішня множина.** **Внутрішня словозміна.** **Внутрішній суфікс.** Те ж саме, що суфікс (в 1-му знач.); порівн. кінцевий суфікс. **Внутрішня флексія** див. флексія. **Внутрішня грамати́ка.** **Внутрішнє доповнення.** **Внутрішній об'єкт.** **Внутрішнього об'єкта знахідний відмінок.** **Внутрішня синта́гма.** **Внутрішній словотвір.** **Внутрішнє з'єднання.** **Внутрішня форма слова.** **Внутрішня лінгвістика.** **Внутрішня мовна форма.** **Внутрішня реконструкція.** **Внутрішнє складне слово.**

ВНУТРІШНЬОДІЄСЛІВНИЙ СЛОВОТВІР – див. Словотвір.

ВИРАЗНІСТЬ (ОБРАЗНІСТЬ) МОВЛЕННЯ – риторичний аспект комунікації, складова комунікативної компетенції адресанта, пов'язана із прагматичним впливом на адресат. Виявляється в наборі елементів мовного коду та умінні побудувати повідомлення з найбільшим перлокутивним ефектом.

ВИСЛОВЛЕННЯ (ВИСЛОВЛЮВАННЯ) – одиниця модусу мовної діяльності; речення, актуалізоване в мовленні з конкретною тема-рематичною структурою речення.

ВИКОНАННЯ КОМУНІКАТИВНЕ – поєднання комунікативної компетенції з низкою фізіологічних, фізичних, психологічних тощо станів, в яких перебуває адресант на момент спілкування.

ВИРАЗНІСТЬ (ОБРАЗНІСТЬ) МОВЛЕННЯ – риторичний аспект комунікації, складова комунікативної компетенції адресанта, пов'язана з прагматичним впливом на адресата. Виявляється у доборі елементів мовного коду та умінні побудови повідомлень з найвищим перлокутивним ефектом.

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИЙ – див. Акт перлокутивний. Вторинні групи – соціально-мовні колективи, в межах яких поглиблюється або модифікується соціалізація людей (трудовий колектив, група за інтересами, клуби фанатів-болільників тощо).

ГЕНОЛОГІЯ – у деяких лінгвістичних традиціях (зокрема, польській) розділ комунікативної лінгвістики, який вивчає комплекс проблем, пов'язаний з мовленнєвими жанрами.

ГЕРМЕНЕВТИКА – міжнаукова галузь гуманітарних досліджень і одночасно філософсько-методологічне вчення про інтерпретацію та розуміння тексту з оперттям лише на сам текст.

ГІПЕРТЕКСТ – спосіб організації текстової інформації у вигляді сітки, вузли якої співвідносяться з певними фрагментами тексту.

ГОВОРІННЯ – вид мовленнєвої діяльності з використанням вокального каналу комунікації, який полягає у створенні повідомлень (мовленнєвих актів), направлених адресатові.

ГРАМАТИКА. Розділ мовознавства, що вивчає форми словозміни, формули словосполучення та типи речень, абстрагованих від конкретного матеріального (лексичного, речовинного) значення слів, словосполучень і речень. **Грамати́ка**

асоціативна. Граматика зовнішня. Граматика внутрішня. Граматика загальна. Граматика дескриптивна. Граматика історична. Граматика пояснювальна. Граматика описова. Граматика синтагматична. Граматика синхронічна. Граматика порівняльна. Граматика порівняльна. Граматика порівняльно-історична. Граматика формальна. Граматика академічна. Граматика антична. Граматика наукова. Граматика нормативна. Граматика нормативно-описова. Граматика шкільна. Граматика логічна. Граматика, що породжує. Граматика таксономічна. Граматика універсальна.

ГРАМАТИКАЛІЗАЦІЯ (граматизація). 1. Узагальнення, абстрагування, відокремлення від конкретного лексичного значення. Граматикалізація синтаксичної структури (граматикалізація побудови). 2. Втрата словом лексичної самостійності у зв'язку зі звичним уживанням його в службовій функції. Граматикалізація дієслів. Граматикалізація прийменників.

ГРАМАТИКО-СЕМАНТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛІВ. Те ж, що частини мови.

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ. 1. Система словоформ, які виражають конкретне втілення загального граматичного значення. 2) Сукупність однорідних граматичних значень і способів їхнього вираження. 3) Сукупність однорідних грамем. 4) Певні системи рядів граматичних форм, які є ознаками частин мови. **Категорія бінарна.** Категорія, що складається із двох членів.

Категорія багаточленна. Категорія, що складається з декількох членів.

Категорія морфологічна. Система протипоставлених один одному рядів морфологічних форм із однорідним змістом.

Категорія синтаксична. Категорія, яку утворюють ті характеристики словоформ, які диктують вибір узгоджуваної словоформи.

2. Сукупність морфологічних протиставлень, властивих даній мові, його граматичних категорій і способів їхнього вираження.

ГРАМАТИЧНИЙ. Стосовний граматики, який характеризується властивостями граматики.

Граматичний закон. Граматичні зміни в мові.

Граматичне відношення. Граматична розчленованість.

Граматичний зв'язок. Граматична абстракція.

Граматичний аналіз. Граматична аналогія.

Граматична диференціація. Граматичне значення.

Граматична категорія. Граматична морфологічна категорія.

Граматична норма. Граматичні омоніми.

Граматичний плеоназм. Граматична позначка.

Граматичні поняття. Граматичне правило.

Граматична правильність. Граматичний процес автономний.

Граматичний зв'язок синонімічний. Граматичні синоніми.

Граматична система мови. Граматична стилістика.

Граматичний лад. Граматичної структури антиномії.

Граматична єдність. Граматичний ідіоматизм.

Граматичний підмет. Граматичне речення.

Граматичний присудок. Граматичне словосполучення.

Граматичний суб'єкт. Граматичний афікс.

Граматичні класи слів. Граматичний прислівник.

Граматичне оформлення. Граматичні відмінки.

Граматична пауза. Граматичне припущення.

Граматичний порядок. Граматична

ознака. Граматичний рід. Граматичні слова. Граматичне узгодження. Граматичний спосіб. Граматичний засіб. Граматичний суфікс. Граматичне уподібнення. Граматична форма слова. Граматичне чергування.

ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ – значення, яке, втілюючись у словоформах, є обов'язковим і регулярним. Загальне, додаткове значення, що супроводжує лексичне значення в кожному конкретному випадку вживання слова.

ГРУПА МОВНА МАЛА – нечисленна (3–15 осіб) соціальна група, члени якої об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому особистому контакті, що служить основою виникнення як емоційних стосунків (симпатії, антипатії тощо), так і особливих групових цінностей і норм поведінки.

ГРУПА МОВНА РЕФЕРЕНТНА – мала мовна група, у межах якої найповніше розкривається особистість. **Двомовність** – див. Білінгвізм.

ДАВАЛЬНИЙ ВІДМІНОК. Категоріальна форма відмінка зі значенням непрямого об'єкта. **Давальний окличний.** Форма давального відмінка, яка вживається в латинській мові при вигуках *heu, vae*. **Давальний вигоди – невигоди** (давальний призначення, давальний мети). Вживання форм давального відмінка для позначення особи або предмета, на користь якого відбувається дія. **Давальний діяча** (давальний діючої особи). Вживання давального відмінка для позначення особи або предмета, якому приписується здійснення дії, позначеного присудком безпідметового речення. **Давальний зацікавленої особи** (давальний інтересу, давальний симпатичний, давальний етичний). Уживання форми давального відмінка у функції, близькій до вставного слова, тобто поза зв'язком із прямим значенням. **Давальний інклюзивний.** Давальний напрямку, що припускає проникнення в саме місце призначення. **Давальний особи.** Давальний відмінок іменників, що позначають особу у конструкціях, що не включають (і не пропонують) паралельного прямого доповнення. **Давальний напрямку.** Уживання форм давального відмінка для позначення напрямку руху, що виражається керуючим дієсловом. **Давальний посесивний** (давальний приналежності, давальний присвійний). Уживання форм давального відмінка для позначення володіння чим-н., власності на що-н., у латинській мові при дієслові *esse* для позначення особи, що володіє чим-н., що має що-н. **Давальний предмета.** Відмінок іменників, що позначають предмет як фіксований відмінок керування при деяких дієсловах. **Давальний приад'єктивний.** Уживання форм давального відмінка у функції доповнення до прикметника. **Давальний придієслівний.** Форма давального відмінка у функції непрямого доповнення. **Давальний приіменний** (давальний присубстантивний). Уживання форм давального відмінка у функції доповнення до деяких розрядів іменників. **Давальний самостійний** (давальний абсолютний, давальний адвербіальний, давальний обставинний). Синтаксична конструкція в слов'янських мовах, що складається з незалежного дієприкметника в давальному відмінку, з яким узгоджується іменник, що позначає логічний суб'єкт даного процесу або явища. **Давальний сильнокерований.** Форми

давального відмінка, що обирають дане дієслово за законами сильного керування. **Давальний слабокерований.** Форми давального відмінка, що залежать не від дієслова, а від цілого словосполучення або загального змісту висловлення. **Давальний суб'єкта.** Форма давального відмінка, що позначає особу або предмет, який перебуває в стані, позначуваному присудком безособового речення. **Давальний ексклюзивний.** Давальний напрямку, що не передбачає проникнення в саме місце призначення.

ДЕВІАТОЛОГІЯ КОМУНІКАТИВНА – розділ комунікативної лінгвістики, який вивчає причини і механізми різноманітних типів невдач у спілкуванні.

ДЕВІАЦІЯ КОМУНІКАТИВНА – збій у спілкуванні, недосягнення перлокутивного ефекту тощо, причиною яких є недостатня комунікативна компетенція адресанта, перш за все недотримання правил, максим, постулатів, конвенцій комунікативного кодексу. Пов'язана зі специфікою комунікативної семантики та прагматичними чинниками.

ДЕВІАЦІЯ МОВНА – тип комунікативної невдачі чи збою у спілкуванні, причиною яких є недостатня мовна компетенція учасників. Це різноманітні помилки, неточності, обмовки, описки, лінгва-ляпсуси тощо, пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики.

ДЕВІАЦІЯ У СПІЛКУВАННІ – різноманітні типи комунікативних невдач, помилок, обмовок, описок, провалів тощо, пов'язані з мовною та комунікативною компетенцією учасників спілкування. Див. **Девіація комунікативна. Девіація мовна.**

ДЕЗАФІКСАЦІЯ – Втрата афікса при слово- і формоутворенні.

ДЕЙКСИС – вказівка у процесі спілкування за допомогою засобів мовного коду на учасників комунікативного акту, предмет мовлення, міру його віддаленості, часову та просторову локалізацію тощо.

ДЕКЛАРАТИВ – тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого – встановити відповідність між пропозиційним змістом повідомлення та реальністю.

ДЕКОДУВАННЯ – переведення адресатом змісту отриманого мовного повідомлення у звичні особистісні смисли.

ДЕНОТАТ – предметна віднесеність знаків мовного коду комунікації, тобто сукупність об'єктів (у широкому сенсі слова), які можуть іменуватися (чи «сигніфікуватися») певною одиницею мовного коду чи мовним виразом.

ДЕНОТАТИВНИЙ – такий, який служить для співвіднесення з даним референтом, що вказує на предмет безвідносно до його природних або відмітних властивостей.

ДЕПРЕВЕРБАЦІЯ – утворення простого дієслова від префіксального.

ДЕСЕМАНТИЗОВАНИЙ – те ж, що асемантичний.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ – те ж, що означення.

ДИГЛОСІЯ – паралельне використання у колективі двох форм існування мови – діалектів, літературної мови та діалекту, двох літературних мов (у період Київської Русі – церковнослов'янської і давньоруської) тощо.

ДИКЦІЯ – міра точності, розбірливості вимови фонем, морфем, слів, фраз, яка визначає розбірливість мовлення, а значить і його розуміння іншими людьми.

ДИРЕКТИВ – тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого – змусити адресата виконати певну дію.

ДИСКУРС – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежними від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів.

ДІАЛЕКТ – територіальний або соціальний різновид певної мови.

ДІАЛОГ (діалогічна форма спілкування) – форма мовлення (і спілкування), якій притаманна зміна мовленнєвих актів (повідомлень), як правило, двох мовців, які перебувають у безпосередньому зв'язку.

ДІАЛОГІЧНІСТЬ – комплекс комунікативно-прагматичних чинників, які виформовують специфіку діалогу: зв'язність реплік, їхню ситуативну залежність тощо.

ДІЄПРИКМЕТНИК – іменна форма дієслова, яка граматично змінюється (в українській, російській мові) подібно прикметникам і означає дію (стан, процес), приписувану особі або предмету як їхня ознака (властивість), що проявляється в часі.

ДІЄПРИСЛІВНИК. Непредикативне віддієслівне утворення, яке поєднується із системою дієслівних форм категоріями виду, стану та спільністю керування та означає другорядну додаткову дію, що примикає до головної дії.

Дієприкметник незалежний. 1) Дієприкметник у сполученні з називним відмінком іменника або займенника в складі окремого речення. 2) Дієприкметник у складі вставних словосполучень при розгляді їх як результату опущення називного відмінка.

ДІЙСНИЙ. 1. Такий, який вміщує дієслово у формі дійсного стану та залежні від цієї форми пояснюючі її слова. **Дійсний зворот. 2.** Стосовний до системи форм дійсного стану. **Дійсний стан** (див. стан). **Дійсний дієприкметник** (див дієприкметник).

ДІЯ КОМУНІКАТИВНА – одиниця опису комунікативної поведінки учасників спілкування, окремий мовленнєвий акт, репліка, невербальний сигнал, комбінація вербальних і невербальних засобів тощо у межах певного комунікативного параметра.

ДІЯ МОВЛЕННЯ – див. **Хід мовленнєвий.**

ДІЯЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЄВА – спеціалізоване вживання мовлення в процесах взаємодії між людьми; частковий випадок діяльності спілкування із застосуванням мовного коду.

ДІЯЛЬНОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ТЕОРІЯ – напрям у мовознавстві, варіант психолінгвістики, в основі якого лежить поняття мовлення як діяльності. Від психолінгвістики відрізняється широким залученням аспектів соціального контексту, урахуванням ролі паралінгвальних засобів у комунікації та деякими іншими рисами.

ДОРЕЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ – риторична складова спілкування, пов'язана з реєстровими аспектами дискурсу та орієнтацією на особу адресата.

ДОСВІД КОМУНІКАТИВНИЙ – сукупність уявлень про вдалі та невдалі комунікативні тактики, які ведуть або не ведуть до реалізації відповідних комунікативних стратегій.

ДОСЛІВНИЙ ПЕРЕКЛАД – механічна підстановка слів даної мови як еквівалентів слів іншої мови при збереженні іншомовної конструкції.

ЕВОКАТИВНІСТЬ – здатність повідомлення, дискурсу, тексту викликати у свідомості адресата значну кількість асоціацій.

ЕВФЕМІЗМИ – емоційно нейтральні слова або вирази, які вживають замість синонімічних їм слів або виразів, що здаються мовцеві непристойними, грубими або нетактовними.

ЕКЗЕГЕТИКА – філософсько-методологічне (та релігійне) вчення, в основі якого лежить вивчення інтерації релігійних текстів з урахуванням контексту, в якому ці тексти створювались.

ЕКСПЛІЦИТНИЙ – явний, виражений смисл, який сприймається комунікантами із значеннями мовних одиниць.

ЕКСПРЕСНЕ МОВЛЕННЯ – тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого – експлікувати психологічний стан адресанта, його ставлення до того, про що він повідомляє адресата.

ЕКСПРЕСІЯ МОВЛЕННЄВА (КОМУНІКАТИВНА) – насиченість повідомлень мовними та позамовними засобами вираження суб'єктивного ставлення адресанта до адресата або змісту комунікації, їх оцінки.

ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНИЙ – позамовний, такий, що стосується позамовної дійсності, в межах якої розгортається комунікація, розвивається і функціонує мова.

ЕМОТИВ – див. Експресний.

ЕМПАТІЯ КОМУНІКАТИВНА – комплексне поняття, пов'язане зі співпереживанням, вдаванням учасників комунікації в почуття, емоції, свідомість тощо один одного, що сприяє успішності комунікації, виформуванню сприятливої атмосфери спілкування.

ЕНТРОПІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ – спрощення частини інформації на шляху від мовця до слухача.

ЕРИСТИКА – мистецтво суперечки, полеміки; наука, що розробляє загальні методи та прийоми ведення полеміки та дискусій.

ЕТИКЕТ КОМУНІКАТИВНИЙ – куртуазний аспект спілкування; дотримання принципу етикетності комунікації.

ЕТИКЕТ МОВЛЕННЄВИЙ – система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, які повторюються повсякденно: вітання, вибачення, запрошення, прощання тощо.

ЕТНОГРАФІЯ МОВЛЕННЯ – див. Етнолінгвістика.

ЕТНОЕЙДЕМА – наскрізний словесно-образний лейтмотив дискурсу (тексту); закріплені культурою в словах (зворотах) мовного коду емоційні стани та ситуації, притаманні певному етносу; специфічні національно-образні емоційні концепти.

ЕТНОКОМУНІКАЦІЯ – див. Комунікація міжкультурна.

ЕТНОЛІНГВІСТИКА – розділ мовознавства, який вивчає мову у її співвідношенні з культурою, взаємодію мовних, етнокультурних і етнопсихологічних чинників у функціонуванні, еволюції мови, а також у процесах міжкультурої комунікації.

ЕТНОТЕКСТ – текст, мовний код якого є рідним для автора-носія конкретних етнокультурних рис.

ЕФЕКТ ПЕРЛОКУТИВНИЙ – досягнення адресантом за допомогою мовленнєвих актів певної іллокуції, адекватної своїй комуникативній меті реагування адресата.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СПІЛКУВАННЯ – складова інтерактивності; досягнення у процесах спілкування згоди, взаєморозуміння, кооперації, виформування сприятливої атмосфери комунікації.

ЖАНР МОВЛЕННЄВИЙ – прийняті в конкретних ситуаціях і призначені для передавання певного змісту типові способи побудови мовлення; розгорнута мовленнєва побудова, яка складається з кількох (іноді значної кількості) мовленнєвих актів, іллокутивна сила яких підпорядкована певній стратегії та тактиці адресанта.

ЖЕСТ – складова паралінгвістичних засобів спілкування, зокрема кінесики; виразний рух пальців, рук у комунікації. У випадках усвідомленого вживання служить для передавання інформації, емоцій, психічних станів, бажань тощо; у випадках неусвідомлюваного вживання несе інформацію про психічні стани мовця. Жести мають соціальні й національно-культурні особливості.

ЗАДУМ – див. ІНТЕНЦІЯ.

ЗАЙМЕННИК. Частина мови, категоріальним значенням якої є вказівка на предмет (ознаку) в умовах даної ситуації, обстановки даного мовлення. *Я* - суб'єкт даного акту мовлення. *Він* – особа, що не бере участі в даному акті мовлення. *Цей* – такий, який знаходиться поблизу мовця. *Той* – такий, який знаходиться на відстані від мовця. **Займенник ад'єктивний**. **Займенник взаємний**. **Займенник зворотний**. **Займенник питальний**. **Займенник питально-відносний**. **Займенник окличний**. **Займенник видільний**. **Займенник корелятивний**. **Займенник особовий**. **Займенник особовий диз'юнктивний**. **Займенник прислівниковий**. **Займенник невизначений**. **Займенник узагальнено-особовий**. **Займенник узагальнюючий**. **Займенник**

означальний. Займенник відносний. Займенник заперечний. Займенник предметний. Займенник присвійний. Займенник присвійний зворотний. Займенник родовий. Займенник сукупний. Займенник сполучниковий. Займенник вказівний. Займенник емфатичний.

ЗАЙМЕННИК-ІМЕННИК. Те ж, що займенник іменниковий.

ЗАЙМЕННИК-ПІДМЕТ – займенник у функції підмета.

ЗАЙМЕННИКИ-ПРИКМЕТНИКИ. Те ж, що прикметники займенникові.

ЗАЙМЕННИК-ПРИСЛІВНИКИ. Те ж, що прислівники займенникові (див. Прислівник).

ЗАЙМЕННИК-СПОЛУЧНИК – займенник, що виступає у функції сполучного слова.

ЗАЙМЕННИК-ЧИСЛІВНИК – те ж, що числівник кількісний, невизначено-кількісний (див. Числівник).

ЗАКІНЧЕННЯ. Така значима частина слова, що може служити для зв'язку слів у реченні та виражати абстрактне значення, яке, будучи обов'язковим, утворює регулярний ряд словоформ.

ЗАКОНИ СПІЛКУВАННЯ (КОМУНІКАТИВНІ ЗАКОНИ) – найзагальніші поняття, в яких знаходять своє відображення імпліцитні основи комунікації, тобто те, що відбувається між учасниками спілкування; вони незалежні від конкретних умов і комунікативної ситуації, тобто реалізуються незалежно від того, хто спілкується, з якою метою, в якій ситуації тощо.

ЗАСОБИ ПАРАЛІНГВІСТИЧНІ – немовні засоби комунікації (кінесика, проксемика, ольфакгорика, засоби інших семіотичних систем).

ЗВ'ЯЗОК ЗВОРОТНИЙ БЕЗОЦІННИЙ – тип зворотного зв'язку, у якому не відображено ставлення адресата до змісту комунікації. Використовується у випадках, коли потрібно більше дізнатися про почуття людини або допомогти співбесіднику сформулювати думку щодо обговорюваного, прямо не втручаючись у його дії.

ЗВ'ЯЗОК ЗВОРОТНИЙ ОЦІННИЙ – повідомлення своєї думки, свого ставлення до того, про що йдеться у спілкуванні.

ЗВ'ЯЗОК ЗВОРОТНИЙ У СПІЛКУВАННІ (ЗВОРОТНА ІНФОРМАЦІЯ)

– реакція на повідомлення з боку адресата (словесна, паралінгвальна), яка допомагає адресантові орієнтуватись в особі першого, визначаючи міру дієвості своїх аргументів, переконуватись у досягненні чи недосягненні комунікативної мети (перлокутивного ефекту) тощо.

ЗДАТНІСТЬ МОВНА – багаторівнева система неусвідомлюваних правил мовленнєвої діяльності, яка формується у свідомості людини. Це система компонентів, які служать узагальненим відображенням системи мови. Реалізується за особливими правилами у відповідності з комунікативним завданням, ситуацією спілкування і комунікативними здатностями учасників спілкування.

ЗМІСТ КОМУНІКАТИВНИЙ – значення (зміст) мовних одиниць і складових парамови дискурса, що формується в комунікативному акті як результат взаємодії інтенцій мовця в конкретній ситуації спілкування.

ЗМІСТОВНІСТЬ МОВЛЕННЯ – когнітивно-риторичний аспект спілкування, пов'язаний з максимами кількості та якості інформації, продумуванням адресантом найважливіших положень, які розвиватимуться в дискурсі, а також його складових – мовленнєвих жанрах та повідомленнях.

ЗМІШУВАННЯ КОДІВ (У КОМУНІКАЦІЇ) – неусвідомлюваний перехід адресанта (мовця) у процесах мовного спілкування з однієї мови, діалекту, стилю) на інший, не пов'язаний зі зміною умов комунікації, найчастіше внаслідок низької мовної компетенції в одній із використовуваних мов. Пор.: Переключення кодів.

ЗНАРЯДДЯ ОРУДНИЙ – те ж, що орудний інструментальний (див. Орудний відмінок).

ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК (аккузатив). Категоріальна форма відмінка, що вказує на предмет, який безпосередньо піддається дії, позначеній дієслівним присудком, або, ширше, взагалі на предмет, що не є агентом (або суб'єктом) цієї дії. У класичних мовах це загальне значення піддавалося різноманітним видозмінам, які конкретизуються термінологічними словосполученнями, такими як: **Знахідний часу, Знахідний місця, Знахідний обмежений, Знахідний відношення, Знахідний оцінки, Знахідний при вигуках, Знахідний відстані, Знахідний результативний, Знахідний абсолютний. Знахідний зовнішнього об'єкта. Знахідний внутрішнього об'єкта, Знахідний подвійний. Знахідний кількості. Знахідний предикативний. Знахідний прямого доповнення. Знахідний мети.**

ЗНАЧЕННЯ – пов'язаний з конкретною мовною одиницею у свідомості носіїв мови узагальнений образ певного предмета або ситуації, факту, події.

ЗНАЧЕННЯ (семантичний склад слова). **1.** Відображення предмета дійсності у свідомості, що стає фактом мови внаслідок установаження постійного й нерозривного його зв'язку з певним звучанням, у якому воно реалізується; це відображення дійсності входить у структуру слова в якості його внутрішньої сторони (змісту), стосовно якого звучання даної мовної одиниці виступає як матеріальна оболонка, необхідна не тільки для вираження значення та повідомлення його іншим, але й для самого його виникнення, формування, існування й розвитку. **Значення абсолютне.** Значення слова, що лексично виражає граничну ступінь якості, і тому не допускає вживання підсилювальних слів або форм. **Значення абстрактне** (Значення відокремлене). 1) Узагальнене значення, властиве абстрактним іменником. 2) Те ж, що значення реляційне. **Значення атрибутивне.** Значення ознаки, реалізоване за допомогою атрибутивного зв'язку. **Значення безособово-інтенсивне.** Значення безособових дієслів фізичного або внутрішнього стану на =ся. **Значення речовинне** (значення реальне, значення матеріальне, значення лексичне,

значення основне, значення словникове). Значення основної (речовинної) частини слова на відміну від значення його формальної, або граматичної частини. **Значення вторинне.** 1) Значення слова або форми, що є похідним, неосновним. 2) Те ж, що значення побічне. **Значення видільне.** Значення посилення (емфазу), що виражається звичайно синтаксичними засобами, а саме перенесенням члена речення зі слабкої синтаксичної позиції в сильну. **Значення дієслова підсилювально-означальне.** Значення, яке виражається приєднанням до неперехідних дієслів постфікса =ся та яке полягає: а) у вказівці на те, що дія суб'єкта відбувається в його інтересах, і б) у вказівці на те, що дія суб'єкта обмежується одним певним моментом. **Значення граматичне** (значення формальне). 1) Значення формальної приналежності слова, тобто значення відношення, виражене не окремим словом, а несамотійними елементами, додатковими стосовно основної (речовинної) частини слова. 2) Значення структури, значуще розташування елементів словосполучення та речення; синтаксичне значення, що виражається даним типом синтаксичного зв'язку у відокремленні від лексичного значення сполучуваних слів і їхньої лексико-фразеологічної взаємодії. **Значення дериваційне.** Значення словотвірних афіксів, які виражають додаткові ознаки, що не мисляться самотійно, а супроводять речовинне значення кореня, обмежуючи та уточнюючи його. Значення додаткове. Те ж, що й конотація (в I знач.). **Значення інтенціональне** (інтенція). Значення слова як одиниці мови. **Значення вихідне** (значення первісне). Споконвічне значення речовинної частини слова, його етимон. **Значення категоріальне.** Узагальнене (абстракція) значення, яке накладається на конкретне лексичне значення слова. 2. Ознака, загальна для всіх ситуацій, у яких мовець може вимовити дану мовну одиницю (слово), і всіх реакцій, які проголошення даної мовної одиниці в ситуаціях даного типу викликає в слухачах. **Значення конкретне.** Значення слів, які означають фізичні предмети. **Значення кумулятивне.** Складне значення немотивованого слова, яке розкладається на семантичні компоненти, або множники. **Значення лексичне потенціальне.** 1) Лексичне значення, властиве слову як віртуальній одиниці мови. 2) Значення потенціального слова. **Значення номінативне.** Основне, пряме значення слова, яке безпосередньо направлено на предмети, явища, дії та якості дійсності, включаючи і внутрішнє життя людини, та відображує їхнє суспільне розуміння. **Значення нульове.** Відсутність відкритого вираження даного лінгвістичного змісту. **Значення okazionalne.** Значення, яке придане даному слову в даному контексті мовленнєвого вживання і яке відображує відхід, відступ від звичайного та загальноприйнятого. **Значення основне.** Інваріантне (емічне) значення мовної одиниці, яке реалізується в її різноманітних вживаннях. **Значення відносне.** Значення несамотійне, яке вимагає поширення та уточнення. **Значення нейоративне.** Несхвальне співзначення (конотація), яке створюється даним сполученням слів (порівн. *тупа людина* і *тупий кут*). **Значення синтаксичне.** 1) Внутрішня

сторона, зміст синтаксичних категорій і засобів. 2) Зміст, який надається висловленню особливостями ситуації. **Значення словарне.** Значення слова, взятого не в контексті конкретної мовленнєвої ситуації, а «як таке», тобто в абстрагуванні від безлічі мислимих мовленнєвих ситуацій його вживання. **Значення узуальне.** Значення стає, прийняте в даній мові; значення, в якому слово звичайно та природно вживається; протист. **оказіональне значення.** **Значення екстенціональне.** Значення, що набувається словом у даному контексті його мовленнєвого вживання.

ЗМІНА (ГРАМАТИЧНА) – сукупність категоріальних форм, у яких може виступати дане слово як приналежне до даної частини мови в даній системі граматичних категорій.

ЗНАЧУЩІСТЬ ПОТЕНЦІЙНА – те ж, що цінність потенційна.

ІГРИ МОВЛЕННЄВІ (КОМУНІКАТИВНІ) – термін Е. Берна; сукупність повторюваних мовленнєвих дій, які мають приховану мету – одержання певного вирашу або психологічного «погладжування», наприклад: «Мене тут не цінять», «Я невдаха» тощо.

ІДЮСТИЛЬ – неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі; сукупність мовних і позамовних складових, чинників мовної та комунікативної компетенції окремого носія мови і культури.

ІЛЛОКУЦІЯ (ІЛЛОКУТИВНИЙ АКТ) – втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості.

ІМІДЖ – образ людини, уявлення оточуючих про неї, часто створене цілеспрямовано.

ІМПЛІКАТУРИ МОВЛЕННЄВОГО СПІЛКУВАННЯ – прагматичні компоненти змісту повідомлень, мовленнєвих жанрів, дискурсів, які виводяться адресатом з контексту спілкування завдяки знанню комунікативних принципів, максим, постулатів та конвенцій спілкування.

ІМПЛІКАЦІЯ – логічна операція, що пов'язує два висловлювання в одне складне і, як правило, в мові відповідає сполучнику «якщо..., то ...».

ІМПЛІЦИТНИЙ СМИСЛ (ІНФОРМАЦІЯ) – неявний, прихований смисл, який виводиться слухачем (читачем) із значень мовних одиниць під впливом конкретної ситуації та контексту спілкування.

ІМПРИНТИНГ – психологічний феномен запам'ятовування певної інформації під впливом зовнішнього стимулу, який ніби запускає механізми пам'яті учасників спілкування.

ІМ'Я. 1. Загальна назва для іменників, прикметників і числівників, які поєднуються граматичною категорією відмінка та у цьому смислі протиставляються дієслову й прислівнику. **Ім'я атрибутивне.** Суб'єктивна основа в атрибутивній функції в англійській мові. **Ім'я дієслівне відмінюване.** Те ж, що дієприкметник. **Ім'я твірне.** Іменна основа, що є ядром афіксальної

деривації. **Імена підсилювальні.** В арабській мові імена-додатки, що підсилюють зміст обумовлених ними слів.

2. Те ж, що найменування. Ім'я апелятивне. Власне ім'я, уживане як загальне без зміни його форми. **Ім'я місця.** Підрозділ власних імен, що називають країни, міста, материки й т. ін. **Ім'я повне.** Нескорочене, незменшувальне особове ім'я (в 1 знач.). **Власне ім'я.** Слово або словосполучення, специфічним призначенням якого є позначення індивідуальних предметів безвідносно до їхніх ознак, тобто без установаження відповідності між властивостями позначуваного предмета й тим значенням, що має дане слово або словосполучення. **Власне ім'я складне.** Ідіоматичне словосполучення, що виступає у функції власного імені. **Імені зменшувальна форма.** Скорочена й видозмінена форма повного імені, що вживається при звертанні до дитини або при інтимному, фамільярному й т. ін. звертанні до дорослого. **Імені зменшувально-пестлива форма.** Похідне від зменшувальної форми імені, утворене за допомогою гіпокористичного суфікса й уживане як ласкаве, емоційно забарвлене звертання.

3. Те ж, що іменник (в українській мові).

ІНІЦІАТИВА КОМУНІКАТИВНА – комплексне поняття процесу міжособистісного спілкування; прагнення учасників до такого використання компонентів комунікативного акту, домінування яких забезпечило б найповніше втілення стратегій спілкування і досягнення комунікативної мети.

ІНТЕНЦІЯ КОМУНІКАТИВНА – категорія лінгвістичної прагматики та теорії мовних актів; комунікативний намір адресанта (осмислений або інтуїтивний), що визначає внутрішню програму мовлення та спосіб її втілення.

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ – категорія дискурсу, комунікації в цілому, яка полягає у взаємодії адресата і адресата в конкретній ситуації за допомогою вербальних і невербальних засобів мовного коду.

ІНТЕРАКЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНА – взаємодія носіїв різних культур і, як правило, мов у процесах міжкультурної комунікації з використанням вербальних та невербальних засобів мовного коду.

ІНТЕРАКЦІЯ МОВЛЕННЄВА – взаємодія комунікантів у процесах спілкування з використанням засобів мовного коду.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ – когнітивний процес і одночасно результат переведення адресатом опрацьованого тексту (дискурсу) в словесно-знакову форму, наділення його індивідуальними смислами.

ІНТЕРРОГАТИВ – тип мовленнєвого акту, в якому формулюється запит інформації.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ – включеність у певний текст фрагментів, або елементів інших текстів.

ІНТЕРВЕРБАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД – інтерлінгвістичний переклад, що характеризується передачею даного змісту з однієї природної мови на іншу «словесними» (вербальними) засобами.

ІНТЕРЛІНГВІСТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД – переклад у відповідному смислі, тобто передача даного змісту засобами іншої природної мови.

ІНТЕРСЕМІОТИЧНИЙ – передача даного змісту не засобами тієї або іншої природної мови, а невербальними засобами (хореографія, інформаційно-логічні мови).

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ – включеність певний текст фрагментів, або елементів інших текстів.

ІНТОНАЦІЯ МОВЛЕННЯ – єдність мелодики, інтенсивності, довготи звучання, темпу мовлення, тембру, паузування. Разом з наголосом утворює просодіку мовлення.

ІНТРАВЕРБАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД – інтралінгвістичний переклад, що характеризується передачею даного змісту «словесними» засобами природної мови.

ІНТРАЛІНГВІСТИЧНИЙ – переклад, здійснюваний засобами тієї ж мови (порівн. парафрази, тлумачення словами й висловленнями). Інтралінгвістичний переклад – передача даного змісту в інших словах і висловленнях тієї ж мови.

ІНФІНІТИВ (неозначений спосіб, неозначена форма дієслова). – Іменна форма дієслова, що представляє дану дію в найбільш абстрактному вигляді, тобто безвідносно до категорій особи, часу, числа та способу; форма, що позначає дію саме по собі, поза зв'язком з його суб'єктом. **Інфінітив абсолютний.** Самостійний інфінітивний зворот з адвербіальним значенням в англійській мові.

Інфінітив герундійний. Інфінітив в англійській мові, що збігається по семантико-синтаксичній функції з герундієм. **Інфінітив залежний.** Інфінітив, що виступає у функції присудка й у функції додаткового дієслівного члена.

Інфінітив замісний. Інфінітив, який за своїм семантико-синтаксичним змістом наближається до іменника. **Інфінітив особовий** (інфінітив описовий, інфінітив історичний, інфінітив оповідальний). Інфінітив у функції присудка. **Інфінітив незалежний.** Інфінітив у функції основного члена односкладного речення або підмета двоскладного речення.

Інфінітив об'єкта (інфінітив об'єктний). Придієслівний інфінітив, підлеглий дієслову, основа якого має спонукальне значення. **Інфінітив розщеплений.** В англійській мові сполучення дієслова з прислівником, який поміщають між приінфінітивною часткою та дієслівною словоформою.

Інфінітив суб'єкта (інфінітив суб'єктний). Інфінітив, що відноситься до тієї ж суб'єктної дії, що й підпорядковуюче його дієслово. **Інфінітив тавтологічний.** Інфінітив, тавтологічний по відношенню до наступної за ним особової форми дієслова. **Інфінітива об'єктивація** див.

Об'єктивація інфінітива. **Аккузатив з інфінітивом** див. Аккузатив.

ІНФОРМАТИВ – мовленнєвий акт, за допомогою якого мовець інформує всіх учасників полілогу про той іллокутивний акт, який він здійснює одночасно стосовно всіх учасників комунікації.

ІНФОРМАТИВНІСТЬ КОМУНІКАЦІЇ – категорія дискурсу, яка відображає взаємодію інформаційних просторів усіх складових дискурсу і збагачує когнітивні бази його учасників.

ІНФОРМАНТ – природний носій мови як основне джерело лінгвістичного матеріалу, особливо для мов, що не мають стійкої літературної традиції.

ІНФОРМАЦІЯ (В КОМУНІКАЦІЇ) – повідомлення про речі, факти, події тощо в комунікації, які оформляються і передаються за допомогою вербальних і невербальних засобів. У мовознавстві інформація пов'язується із Значеннями (див.) і Смислами (див.).

ІНФОРМАЦІЯ ЕКСПЛІЦИТНА (у комунікації) – явний, виражений смисл, який прямо сприймається комунікантами зі значень складових мовного коду.

ІНФОРМАЦІЯ ІМПЛІЦИТНА (у комунікації) – смисл, який неявно, непрямо виводиться комунікантами зі значень одиниць мовного коду під впливом конситуації спілкування.

КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ – «місток», який поєднує адресанта та адресата; засоби, за допомогою яких надсилається повідомлення.

КАРТИНА СВІТУ КОНЦЕПТУАЛЬНА – уявлення певного колективу, людства в цілому про елементи, організацію тощо об'єктивної дійсності, відображені в наукових поняттях.

КАРТИНА СВІТУ МОВНА – відображені в категоріях, одиницях і формах мови як комунікативного коду уявлення певного мовного колективу про будову, елементи, процеси тощо, які відбуваються в об'єктивній дійсності. Цілісне зображення мовою всього того, що існує в об'єктивній дійсності.

КАТЕГОРІЯ ДИСКУРСИВНА (текстова) – найзагальніша інваріантна парадигмальна властивість дискурсу як інтерактивного явища та його результату – тексту.

КАТЕГОРЕМАТИЧНИЙ – те ж, що знаменний, повнозначний.

КАТЕГОРЕМАТИЧНІ СЛОВА – те ж, що повнозначні слова див. Знаменний.

КАТЕГОРІАЛЬНА ФОРМА – (граматична морфологічна категорія, морфосема, формальна категорія). Флективний різновид слова, що є втіленням граматичної категорії даного розряду слів.

КАТЕГОРІЇ ЛІНГВІСТИЧНІ. Загальні властивості різних класів і розрядів мовних одиниць, що конституують ці класи та одержують різноманітне мовне відображення: морфологічне, синтаксичне, просодичне й т. ін. – при різному змісті (граматичному, лексичному, стилістичному тощо).

КАТЕГОРІЇ ОБУМОВЛЮВАНІ (категорії другорядні) – більш часткові категорії, що існують на основі найбільш загальних, здобувають свій лінгвістичний зміст на тлі більш загальних, входять до складу більш загальних категорій, які їх обумовлюють.

КАТЕГОРІЇ СЛІВ ГРАМАТИКО-СЕМАНТИЧНІ – те ж, що частини мови.

КАТЕГОРІЇ ЧАСТИН МОВИ – те ж, що категорії морфологічні, граматичні (в 1 знач.; див. категорія морфологічна).

КАТЕГОРІЯ ПОЗАМОВНА – те ж, що категорія понятійна.

КАТЕГОРІЯ ГРАМАТИЧНА – одне з найбільш загальних властивостей лінгвістичних одиниць взагалі або деякого їхнього класу, що одержало в мові граматичне вираження. **Категорія словозмінна.** Категорія, здатна протиставляти словоформи однієї лексеми. **Категорія класифікуюча.** Категорія, не здатна протиставляти словоформи однієї лексеми. **Категорія роду іменника.** Несловозмінна синтагматично виділювана категорія, що виражається в здатності іменника у формах однини вибірково ставитися до родових форм узгоджуваної з ним словоформи. **Категорія числа іменника.** Словозмінна категорія, що відбиває позамовні розходження одиничності / неединичності названих іменником предметів і знаходить вираження в системі двох протипоставлених рядів форм – однини та множини. **Категорія відмінка іменника.** Словозмінна категорія імені, що позначає відношення імені до іншого слова в складі словосполучення або речення. **Категорія роду прикметника.** Словозмінна категорія, що виражається в системі протипоставлених рядів форм і відбиває відношення ознаки до предмета в складі означального словосполучення. **Категорія числа прикметника.** Словозмінна категорія, яка представлена двома рядами морфологічних форм – однини й множини та повторює однойменні морфологічні значення означувального іменника. **Категорія відмінка прикметника.** Словозмінна категорія прикметника, що виражається в системі протипоставлених рядів відмінкових форм і означає узгодження словоформи прикметника у відмінку з означуваним ним іменником. **Категорія стану дієслова** див. Стан. **Категорія виду дієслова** див. Вид. **Категорія способу дії дієслова.** Система протипоставлених один одному рядів форм, що виражають відношення дії до дійсності та реальності, що мають значення «спонукання, передбачення» / можливості. **Категорія часу.** Система протипоставлених один одному рядів дієслівних форм, що позначають відношення дії до моменту мовлення. **Категорія особи дієслова.** Словозмінна категорія, в основі виділення якої лежить позначення особи (або предмета), що, по оцінці мовця, виконує дію, позначену дієсловом. **Категорія числа дієслова.** Словозмінна категорія дієслова, що характеризує кількість осіб або предметів, до яких відноситься дія, і виражає характеристику в рядах протипоставлених форм. **Категорія роду дієслова.** Словозмінна категорія, що виражається в системі протипоставлених рядів форм дієслів минулого часу дійсного способу, форм умовного способу та дієприкметників і є індикатором синтаксичного елемента значення роду іменника.

КАТЕГОРІЯ ОДИНИЧНОСТІ – значення слотовірних афіксів, таких як суфікси =*ин*= і =*енок*, що вказують на те, що позначуваний даним словом предмет мислиться як окрема одиниця.

КАТЕГОРІЯ МОВЛЕННЄВА – одна із синтаксичних і семантико-синтаксичних категорій, що визначає загальномодалний і загальнопрдикативний зміст

висловлення й одержує різноманітне конструктивне, просодичне й т. ін. вираження.

КАТЕГОРІЯ МОРФОЛОГІЧНА – морфологічне вираження найбільш загальних процесів і явищ, що характеризують граматику даної мови. **Категорія морфологічна граматична.** 1) (категорії частин мови). Одна із основних узагальнених характеристик даного розряду слів, що має морфологічне вираження, тобто проявляється в протиставленні граматичних форм того самого слова. 2) Те ж, що категоріальна форма. 3) Клас (розряд) слів, що характеризується відповідними морфологічними граматичними категоріями.

КАТЕГОРІЯ ПАРНОСТІ – узагальнене значення двох предметів або подвійного предмета, зв'язане за походженням із двоїною.

КАТЕГОРІЯ СЕМАНТИКО-ЛЕКСИЧНА – сукупність семантичних ознак слів як одиниць словникового складу, на підставі яких вони поєднуються в семантичні класи.

КАТЕГОРІЯ СИНТАКСИЧНА – лінгвістична категорія, що виражає залежність одних слів у мовленні від інших; *протилежн.* Несинтаксична категорія. **Відмінок у іменників; відмінок, число, рід у прикметників** і т. ін.

КАТЕГОРІЯ СТАНУ (безособово-предикативні слова, призив'язковий безособовий присудок, предикативний прислівник, предикативні слова). – Різновид незмінних слів, що вживаються тільки в ролі присудка, переважно в безособових реченнях.

КАТЕГОРІЯ ФОРМАЛЬНА – граматична категорія, що має морфологічне вираження.

КАУЗАЛЬНИЙ (причинний). Такий, який виражає причинну залежність або пов'язаний з вираженням такої залежності; має значення причини, виражене синтаксичними засобами. **Каузальне речення.** Те ж, що підрядне причинне (див. підрядне речення).

КАУЗАТИВНИЙ (каузатив, спонукальний, фактитив) – такий, який має значення причини для дії.

КВАНТИТАТИВНИЙ – те ж, що кількісний. **Квантитативний аналіз мови** див. Аналіз. **Квантитативний наголос.** Те ж, що кількісний наголос див. Кількісний. **Квантитативне чергування.** Те ж, що чергування кількісне див. чергування.

КІЛЬКІСНО-ВИДІЛЬНИЙ ВІДМІНОК – те ж, що родовий кількісний (див. Родовий відмінок).

КІЛЬКІСНО-РОЗДІЛОВЕ ЗНАЧЕННЯ див. Значення.

КІЛЬКІСНО-РОЗДІЛОВИЙ ВІДМІНОК – те ж, що родовий кількісний (див. Родовий відмінок).

КІНЕМА – одиниця кінесики.

КІНЕСИКА – рухи, що сприймаються комунікантами за допомогою зору: жести, міміка, постави тіла, оформлення зовнішності, почерк тощо.

КЛАСИ ПОЗИЦІЙ – у дескриптивній лінгвістиці типи синтаксичних позицій як основа для класифікації слів.

КЛАСИ СЕМАНТИЧНІ – об'єднання слів, що належать до однієї або різних частин мови, за ознакою спільності основи й словотвірних зв'язків.

КЛАСИ СЛІВ ГРАМАТИКО-СЕМАНТИЧНІ – те ж, що частини мови.

КОГЕЗІЯ – структурно-граматична категорія зв'язності тексту.

КОГЕРЕНТНІСТЬ – семантична категорія зв'язності тексту.

КОД КОМУНІКАТИВНИЙ – мова або її різновиди (діалект, сленг, стиль тощо), а також немовні засоби (паралінгвальні, інтонаційні тощо), які використовують учасники комунікативного акту.

КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ – втілення задуму (інтенції) адресанта в засоби конкретної ідіоетнічної мови за законами її функціонування; перехід від особистісних смислів адресанта до їх утілення в загальноприйнятій значення одиниць мовного коду.

КОМІСИВ – тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого – накласти на адресанта зобов'язання виконати певні дії у майбутньому або дотримуватись певної лінії поведінки.

КОМПЕТЕНЦІЯ КОМУНІКАТИВНА – сукупність знань і умінь учасників інтеракції спілкування у різноманітних умовах (ситуаціях) з різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом із володінням комунікативними правилами, максимами, постулатами і конвенціями спілкування.

КОМПЕТЕНЦІЯ КУЛЬТУРНА (у комунікації) – розуміння і орієнтація адресанта в базових елементах культури, крізь які усвідомлюється предметний (феноменальний) світ носіями певної ідіоетнічної мови.

КОМПЕТЕНЦІЯ МОВНА – знання учасниками комунікації мови (мовного коду), передусім правил, за якими породжуються правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація.

КОМПОНЕНТИ КОМУНІКАЦІЇ – найважливіші складові комунікативного акту, які включають адресанта, адресата, канал комунікації, код, контакт, зворотний зв'язок, комунікативний шум, контекст та ситуацію спілкування.

КОМУНІКАБЕЛЬНІСТЬ – володіння соціальним аспектом мовленнєвого контакту (дотримання у спілкуванні соціальних норм, володіння комунікативною компетенцією тощо); використання цих знань і умінь з бажанням досягти запланованого перлокутивного ефекту.

КОМУНІКАНТИ – особи, які беруть участь у спілкуванні: у діалозі – адресант (мовець) і адресат (слухач); у полілозі – адресант, адресати, учасники.

КОМУНІКАТИВІСТИКА – наука, яка вивчає системи засобів і гуманітарних функцій масових інформаційних зв'язків, що здійснюються на різних етапах цивілізації з допомогою різних мов, а також вербальних і невербальних засобів.

КОМУНІКАТИВНА ГРАМОТНІСТЬ – сукупність комунікативних знань, умінь і навичок людини, які дають змогу їй ефективно спілкуватися в усній і

писемній формі; знання законів, правил і засобів ефективної усної та писемної комунікації.

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА – розділ і водночас новий напрям сучасної динамічно і антропоцентрично зорієнтованої науки про мову, предметом якого є процеси спілкування людей з використанням «живої» природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних та ін.).

КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА – поведінка індивіда в процесах спілкування, яка регулюється комунікативними нормами та традиціями, яких він як учасник спілкування дотримується.

КОМУНІКАТИВНИЙ КОДЕКС – система принципів, правил і конвенцій спілкування, які регулюють мовленнєву поведінку учасників комунікації та ґрунтуються на певних категоріях і критеріях.

КОМУНІКАТИВНИЙ НАМІР (комунікативне завдання) – тактичний хід, практичний засіб руху до відповідної комунікативної мети.

КОМУНІКАЦІЯ – 1. Один із модусів існування явищ мови (поряд з Мовою і Мовленням). 2. Смысловий та ідеально-змістовний аспект соціальної взаємодії, спілкування; операції з інформацією у спілкуванні; складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією. У широкому розумінні – спілкування особистостей за допомогою мовних і паралінгвальних засобів з метою передавання інформації.

КОМУНІКАЦІЯ ВЕРБАЛЬНА – цілеспрямована психо-лінгво-ментальна діяльність учасників спілкування за допомогою мовного коду, результатом якої є інформаційний обмін, взаємовплив тощо.

КОМУНІКАЦІЯ МАСОВА – спілкування з аудиторією, яка складає 1000 і більше осіб за допомогою спеціальних засобів (радіо, преса, телебачення, Інтернет тощо).

КОМУНІКАЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНА – спілкування носіїв різних культур, які, як правило, послуговуються різними мовами.

КОМУНІКАЦІЯ МІЖСОБИСТІСНА – взаємний обмін суб'єктивним досвідом людей, які перебувають у просторовій близькості, мають можливість бачити, чути, торкатися один до одного, легко забезпечувати зворотний зв'язок.

КОМУНІКАЦІЯ НЕВЕРБАЛЬНА – взаємодія між учасниками спілкування за допомогою невербальних (паралінгвістичних) засобів.

КОНВЕНЦІЇ СПІЛКУВАННЯ – елементи культури, які можуть варіюватись, не зачіпаючи стратегій і тактик комунікації, наприклад, приходити на бал у чорному фракі з краваткою-метеликом.

КОНОТАЦІЯ – додаткові семантичні або стилістичні відтінки основного значення слова, фразеологізму тощо, які надають їм певного експресивно-емоційного забарвлення у спілкуванні.

КОНСТИТУЦІЯ СПІЛКУВАННЯ – фізичні, соціально-психологічні, часові та інші обставини, в межах яких відбувається спілкування.

КОНСТАТИВ – тип повідомлення, яке позначає стан речей, констатує факт об'єктивної (чи такої, яка вважається об'єктивною) дійсності.

КОНТЕКСТ СПІЛКУВАННЯ – середовище, час, особливості каналу комунікації та інші умови, в яких має місце конкретне спілкування.

КОНТЕНТ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ (ТЕКСТУ) – експериментальний спосіб вивчення дискурсу (тексту) з використанням точних статистичних даних із залученням обчислювальної техніки.

КОНТИНУУМ ДИСКУРСУ – категорія дискурсу, обумовлена просторово-часовою взаємодією його породження і сприйняття, а також подвійної динаміки інформації.

КОНФЛІКТ КОМУНІКАТИВНИЙ – зіткнення комунікативних стратегій адресанта і адресата, яке унеможлиблює спілкування.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – володіння адресантом нормами усного і писемного літературного мовлення, уміння використовувати зображальні засоби мовного коду в різних умовах, сферах, регістрах спілкування у відповідності з метою та змістом комунікації.

КОМУНІКАТИВНИЙ НАМІР (комунікативне завдання) – тактичний хід, практичний засіб руху до певної комунікативної мети.

КОНТРАСТИВНА ДИСТРИБУЦІЯ – див. дистрибуція.

КОНФІГУРАЦІЯ англ. *configuration*. 1. Синтаксично впорядкований ряд, модель синтаксичної побудови.

КОРІНЬ <СЛОВА> - непохідна основа, що не містить у собі ніяких афіксів і виділяється а) по відношенню до даного складу мови – морфологічний корінь, або коренева основа, б) відносно минулих епох його розвитку – етимологічний корінь, власне корінь, або етимон. **Корінь двоскладний.** Складна індоєвропейська основа. **Корінь іменний.** Корінь, етимоном якого є давнє ім'я. Корінь зв'язаний (зв'язана основа) англ. *bound root*. Корінь, відомий тільки в сполученні з первинними афіксами. **Корінь трьохприголосний** (корінь трибуквений). Основний тип кореня в семітських мовах. **Кореня означення.** Те ж саме, що детермінатив 1. **Кореня розповсюджувач** див. Розповсюджувач кореня.

КРОК У ДІАЛОЗІ – див. Репліка.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – володіння адресантом нормами усного й письмового літературного мовлення, уміння використати образотворчі засоби мовного коду в різних умовах, сферах, регістрах спілкування відповідно до мети та змісту комунікації.

ЛЕКСЕМА – слово як представник групи конкретних словоформ, що мають тотожне лексичне значення.

ЛЕКСИКА (словниковий склад) – вся сукупність слів, що входять до складу якої-н. мови або діалекту.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ – такий, що характеризується єдністю лексичних і граматичних властивостей, що з'єднує ті та інші властивості.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ КЛАСИ СЛІВ – те ж, що частини мови.

ЛЕКСИКО-МОРФОЛОГІЧНИЙ – такий, який належить до морфології словотвору.

ЛІДЕР ГРУПИ МОВНОЇ – мовна особистість, яка стала взірцем комунікативної та мовленнєвої поведінки в мовній групі.

ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМА – одиниця аналізу міжкультурного спілкування, комплексне міжрівневе поняття, єдність лінгвального та екстралінгвального культурного змісту.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ – розділ мовознавства, який вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в їхньому функціонуванні.

ЛОГІЧНІСТЬ І ПОСЛІДОВНІСТЬ МОВЛЕННЯ – когнітивно-риторична складова спілкування, пов'язана з виформуванням мікро- та макротем дискурсу, зв'язків між мовленнєвими жанрами з метою реалізації стратегії впливу на адресата.

ЛОКАЛЬНИЙ – те ж, що місцевий. **Локальні відношення** див. Відношення.

ЛОКУЦІЯ (локутивний акт) – побудова фонетично і граматично правильного висловлювання певної мови з певним смислом і референцією.

МАЙБУТНІЙ ЧАС (футурум). Категоріальна форма часу, яка означає дію (процес), що настає після моменту мовлення. Майбутній доконаний. Майбутній недоконаний. Майбутній інший. Майбутній гіпотетичний. Майбутній негайний. Майбутній перший. Майбутній простий. Майбутній розпізнавальний. Майбутній складний.

МАКСИМИ (лат. maxima – принцип) **СПІЛКУВАННЯ** – імпліцитні правила ведення кооперативного діалогу, які визначаються в межах принципів спілкування.

МАНЕРА СПІЛКУВАННЯ – див. **Ідіостиль спілкування**.

МЕТА КОМУНІКАТИВНА – запланований адресантом стратегічний результат, на який спрямовано спілкування; глобальний перлокутивний ефект, наприклад, змусити когось щось зробити.

МИЛОЗВУЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ – звукова організація мовлення, гармонійне звучання певних мовних елементів, що сприяє ефективнішому іллокутивному впливу. Засоби милозвучності: рима, анафора, епіфора, звукові повтори та ін.

МИСЛЕННЯ МОВЛЕННЄВЕ – реалізація мисленнєвої діяльності в мовленнєвих формах, тобто зовнішньому або внутрішньому мовленні.

МИТЄВЕ СЬОГОДЕННЯ – те ж, що сьогодення доконаного виду (див. теперішній час).

МИТЄВЕ МИНУЛЕ – див. Минулий час.

МИТЄВИЙ ПІДВИД – те ж, що підвид однократний (див. Вид однократний у статті Вид).

МИТЄВИЙ ВИД – те ж, що вид однократний (див. вид).

МІМІКА – одна з найважливіших складових кінесики, пов'язана з різноманітними виразами обличчя, рухами його частин.

МІТИГАЦІЯ – комунікативна стратегія адресата, направлена на створення комфортної атмосфери спілкування.

МІСЦЕВИЙ (локальний) – такий, який вказує на місцезнаходження предмета, що несе в собі вираження відношення до місця. **Місцевий відмінок** див. Відмінок.

МНОЖИНА – категоріальна форма числа, що а) вказує на роздільну безліч предметів (в іменниках) і б) показує, що даний процес відноситься до «множинного» суб'єкта (у дієслів). **Множина авторська. Множина ввічливості. Множина величі. Множина дистрибутивна. Множина ламана. Множина глузування. Множина перебільшена. Множина приблизна. Множина родова. Множина збірна. Множина щедра. Множина емпатична.**

МОВА – 1. Один із модусів існування людської спільноти (поряд з Мовленням і Комунікацією). 2. Див. Код комунікативний.

МОВА РІДНА – перша мова, якою оволодіває людина з дитинства. Найчастіше збігається з мовою батьків («материнська мова») або одного з них (якщо вони носії різних мов). Іноді рідною мовою стає мова, засвоєна у зрілому віці. Рідна мова – одна з основних ознак етнічної приналежності людини.

МОВЕЦЬ – Див. Адресант.

МОВЛЕННЯ – 1. Один із модусів існування людської мови (поряд з Мовою і Комунікацією). 2. Одна із самобутніх семіологічних систем, яка є основним і найважливішим засобом спілкування членів даного людського колективу, для яких ця система є також засобом розвитку мислення, передачі від покоління до покоління культурно-історичних традицій і т. ін. 3. Індивідуальний акт говоріння або письма, який має усну, писемну або друковану форму вияву. 3. Постійно повторюваний процес спілкування однією мовою.

МОВЛЕННЯ ВНУТРІШНЄ – особливий тип неоформленої в звуках, паралінгвістичних засобах або графічних знаках мовленнєвої діяльності, для якої характерна значна згорнутість граматичної структури і змісту; це мовлення для себе, засіб автокомунікації.

МОВЛЕННЯ ДІАЛОГІЧНЕ – форма мовлення, у випадку вживання якої відбувається безпосередній обмін повідомленнями між двома (максимально – трьома, чотирма) учасниками спілкування. Цьому типу мовлення притаманний ряд особливостей, передусім лаконічність, використання паралінгвістичних засобів (жести, міміка тощо), інтонації, еліптичних речень тощо.

МОВЛЕННЯ МОНОЛОГІЧНЕ – форма мовлення, пов'язана з комунікативною ініціативою одного з учасників спілкування. Цей тип мовлення характеризується повнотою викладу, можливістю широкого розгортання думки, використання аргументів та іншим. Може здійснюватися як в усній, так і в писемній формах з притаманними їм комунікативними особливостями.

МОВЛЕННЯ ФАТИЧНЕ (поведінка мовленнєва фатична) – мовленнєва поведінка адресанта, скерована на те, щоб висловитися і зустріти розуміння, тобто на підтримку мовленнєвого контакту як такого.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ – людина, яка володіє сукупністю здатностей і характеристик, що обумовлюють створення й сприйняття нею текстів, які вирізняються мірою структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності.

МОВОЗНАВСТВО або **ЛІНГВІСТИКА** – наука про природну людську мову загалом і про всі мови світу як її індивідуальних представників.

МОДАЛЬНІСТЬ – функціонально-семантична мовна категорія, яка є носієм різних видів відношення повідомлень (висловлювань) до дійсності, а також мовця до того, про що він повідомляє слухачеві: як до правдивого / неправдивого, хорошого / поганого тощо. Понятійна категорія зі значенням відношення мовця до змісту висловлення й відношення змісту висловлення до дійсності (відношення повідомлюваного до його реального здійснення), що виражається різними граматичними та лексичними засобами, такими як форми способу діє, модальні дієслова, інтонація й т. ін. **Модальності категорія.**

Модальності речення. **Модальність гіпотетична.** Подання змісту висловлюваного як можливого. **Модальність дієслівна.** Модальність, що виражається дієсловом. **Модальність ірреальна.** Подання змісту висловлюваного як неможливого, нездійсненого. **Модальність негативна.** Подання змісту висловлення як такого, що не відповідає дійсності.

МОДАЛЬНИЙ – такий, який виражає відношення мовця до змісту висловлюваного і його вірогідності. **Модальні дієслова.** **Модальне значення.** **Модальне забарвлення.** **Модальні відношення.** **Модальний відтінок.** **Модальна частка.** **Модальна актуалізація** див. **Актуалізація.** **Модальна атракція** див. **Атракція.** **Модальний голосний.** Тематичний голосний, чергування якого служать для вираження категоріальних форм способу дії. **Модальний прислівник** див. **Прислівник.** **Модальне слово.** Слово, що втратило своє конкретне лексичне значення та функціонує як засіб описового вираження модальності. **Модального забарвлення інтонація** див. **Інтонація.**

МОДЕЛІ КОМУНІКАЦІЇ – схеми, в яких представлено процес комунікації (лінійні, інтеракційні, трансакційні).

МОДЕЛІ ПОРОДЖЕННЯ МОВЛЕННЯ (моделі вербалізації) – схеми, у яких представлено процес породження мовлення адресантом (рівневі, циклічні, інтегративні).

МОНОЛОГ (**монологічна форма спілкування**) – форма мовлення, створена внаслідок активної мовленнєвої діяльності адресанта, розрахованої на пасивне і опосередковане її сприйняття адресатом (аудиторією).

МОНОСЕМІЯ - **1.** Те ж, що однозначність (в 2-му знач.); порівн. дисемія, полісемія. **2.** (моносемія). Наявність у слова (даної одиниці вираження, що характеризується всіма формальними ознаками слова) тільки одного значення.

МО РФ – мінімальна одиниця плану вираження, яку можна співвіднести з планом змісту.

МО РФЕМА (морфологічна одиниця) – 1. (зв'язана форма). Найменша (гранична, неподільна далі без втрати даної якості) і регулярно відтворювана відповідно до моделей даної мови одиниця системи вираження, співвіднесена безпосередньо з відповідним їй елементом системи змісту (семемою); порівн. семема (в 1 знач.).

Морфеми аддитивні. Морфеми «складені», або «нарощувані», тобто такі, що з'єднуються в одиницях більш високих порядків (у словоформах) шляхом додавання; порівн. субтрактивні морфеми, замісні морфеми. **Морфема афіксальна.** Те ж, що афікс. **Морфема вторинна** Афіксальна морфема, використовувана при утворенні слів від іменних баз; порівн. первинна морфема.

Морфема дериваційна. Афіксальна морфема, що видозмінює лексичне значення основи й утворює нове слово. **Морфеми замісні** (морфеми, що заміщають). Морфеми, що включені до складу основи та видозмінюються при чергуванні; порівн. аддитивні морфеми, субтрактивні морфеми. **Морфема коренева.** Мінімальна (гранична) база слова, що несе його основне лексичне значення; порівн. корінь <слова>. **Морфеми лексичні** (морфеми матеріальні, лексемні, словоелементи). Узагальнена назва для корневих і словотвірних (дериваційних) морфем, тобто всіх морфем, крім флективних (реляційних), які виражають лексичне значення на відміну від флективних морфем, що виражають значення граматичне. **Морфема надлінійна.** Те ж, що просодема (в 3 знач.).

Морфема нульова (морфема негативна). Відсутність граматичного (словозмінного) афікса, що набуває певної семіологічної граматичної значущості внаслідок особливої властивості даної парадигми. Конституючим для нульової морфеми є те, що вона протиставляється морфемі (або морфемам), вираженій відкритою аломорфою (або аломорфами) у межах парадигми.

Морфема первинна. Афіксальна морфема, використовувана при утворенні похідних слів від дієслівних баз; порівн. вторинна морфема. **Морфема позитивна.** Морфема в прямому (власному) змісті на відміну від негативної (нульової) морфеми. **Морфема переривчаста** (морфема розривна). Коренева морфема слова, граматичні зміни якої здійснюються за допомогою внутрішньої флексії. **Морфема префіксальна.** Те ж, що префікс. **Морфема афіксальна.** Те ж, що афікс. **Морфема надсегментна.** Те ж, що просодема (в 3 знач.).

Морфема сегментна. Морфема у власному розумінні слова (лінійна морфема), протиставлювана надсегментній морфемі. **Морфема сполучна.** Афіксальна морфема, що оформляє основи при словотворі; порівн. сполучний голосний.

Морфеми субтрактивні (морфеми, які віднімають). Морфеми, які видаляють (виключають, субтрагують) зі складу одиниць більш високого порядку (словоформ); порівн. аддитивні морфеми, замісні морфеми. **Морфема суперсегментна.** Те ж, що просодема (в 3 знач.). **Морфема суфіксальна.** Те ж, що суфікс. **Морфема тематична.** Афіксальна морфема, що знаходиться за

коренем і служить для утворення основи слова. **Морфема формальна.** Те ж, що афікс. **Морфема основна форма.** Один із варіантів (альтернантів, аломорфів) морфеми, стосовно якого інші її варіанти можуть уважатися похідними. **Морфема розширення** див. Розширення морфеми. **Морфема стику.** Те ж, що морфологічний шов.

МОРФОЛОГІЧНИЙ – стосовний до внутрішньої будови слова. **Морфологічний аналіз слова.** **Морфологічна подільність слів.** **Морфологічне перерозкладання.** **Морфологічний склад словоформи.** **Морфологічна структура слів.** **Морфологічне членування слова.**

МОРФОЛОГІЯ – 1. Розділ мовознавства, що вивчає різноманітні аспекти будови слова з погляду залежності його значення від складових його морфем. 2. Основним предметом морфології є дослідження системи морфологічних протиставлень, властивих даній мові, тобто системи його граматичних категорій і способів їхнього вираження, включаючи вчення про формоутворення. **Морфологія порівняльна.** **Морфологія порівняльно-історична.** 3. Правила словозміни та наука про словозміну.

МОТИВ СПІЛКУВАННЯ – індивідуальна потреба у конкретному типі спілкування.

НАВИЧКА МОВЛЕНЄВА – компонент свідомо виконуваної мовленнєвої діяльності (мовлення); мовленнєва дія, яка досягла в результаті численних повторень міри автоматизму.

НАМІР КОМУНІКАТИВНИЙ – див. Іntenція.

НЕКОМУНІКАБЕЛЬНІСТЬ – неволодіння або неповне володіння соціальними аспектами мовленнєвого спілкування; уникнення спілкування з іншими людьми.

НЕПРЯМИЙ ОБ'ЄКТ – те ж, що додаток непрямий див. Додаток.

НЕПРЯМИЙ ВІДМІНОК – див. Відмінок.

НЕРОЗУМІННЯ – невміння або нездатність адресанта залежно від різних причин декодувати мовленнєве та/або паралінгвістичне повідомлення адресанта.

НЕФОРМАЛЬНІ ГРУПИ – групи комунікантів, які виникають спонтанно, внаслідок соціальної взаємодії людей, зацікавленості, симпатії тощо.

НОСІЙ МОВИ – представник певної соціокультурної і мовної спільноти, який володіє нормами цієї мови, активно послуговується мовою в різних сферах спілкування.

ОБРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ – див. Виразність мовлення.

ОБСТАВИНИ СПІЛКУВАННЯ – див. Конситуація.

ОДИНИЦЯ 1. Відрізок мовлення, який регулярно відтворюється як дана специфічна єдність вираження й змісту та набуває, таким чином, характеру окремої, функціонально відособленої частини або постійного елемента мови.

Одиниця вираження (одиниця позначення). Відрізок звучання, який зв'язаний регулярно з даним мовним значенням. **Одиниця вираження мінімальна.** Дрібна одиниця звучання як одна із граничних складових звукового мовлення.

Одиниця звукова. Одиниця звучання, що виділяється й відтворюється в потоці мовлення **Одиниця (звукова) найкоротша.** Вимовно-слуховий елемент, що виділяється в слові при його послідовному лінійному членуванні як найпростіший і мінімальний відрізок у часовому просторі **Одиниця (звукова) мінімальна.** Те ж, що ознака диференціальна **Одиниця лексична.** Одиниця, основний зміст якої має матеріальний характер, а вираження відповідає правилам оформлення окремого слова, властивим даній мові. **Одиниця морфологічна.** Те ж, що морфема. **Одиниця просодична.** Одиниця надсегментна фонетики. **Одиниця ритмічна.** Одиниця ритмічного членування мовлення. Одиниця змісту (одиниця позначуваного). Зміст, що відповідає даній одиниці вираження. **Одиниця фонологічна.** 1) Мінімальна семіологічна релевантна одиниця вираження, що виділяється в даному відрізку звучання. 2) Те ж, що фонема. **Одиниця формальна мінімальна.** Дрібна (гранична) одиниця вираження на граматичному рівні. **Одиниця фразеологічна** див. Фразеологічний. **Одиниці мови вищі.** Одиниці мови, які на відміну від фонем мають певне, закріплене за ними значення. До таких одиниць відноситься слово, словосполучення, фразеологічна одиниця. **Одиниця мовна структурна.** Мовна одиниця, лінгвістичний зміст якої виражається не за допомогою морфем, а за допомогою особливого розташування, особливої синтаксичної співвіднесеності слів і словосполучень між собою. **2.** Порядок слів і ритміко-інтонаційне членування висловлення (синтаксичний знак) як структурний елемент (структурна одиниця) мови, регулярно відтворюваний у мовленні. **Одиниця лінгвістична.** На відміну від мовної одиниці – елемент науково-теоретичної побудови або лінгвістичного моделювання.

ОДНИНА – категоріальна форма числа, що: а) вказує на одиничність предмета й б) показує, що даний процес відноситься до одиничного суб'єкта. **Однина дистрибутивна.** Однина іменників із значенням «кожний свій (своя, своє), один». Однина. Вживання форми однини іменників для позначення даного класу або роду предметів. **Однина збірна.** Іменник, що не має форм множини, а форма однини якого звичайно має збірне, відокремлене або речовинне значення.

ОЗНАКА КОМУНІКАТИВНА – окрема риса комунікативної поведінки, яка виокремлюється як релевантна для опису в умовах зіставлення комунікативних культур або особливостей комунікативної поведінки індивідів та мовних груп.

ОЛЬФАКТОРІКА – запахи, які використовуються в комунікації (тіла, косметики тощо).

ОСОБОВИЙ – такий, який відноситься до категорії особи, служить для вираження категорії особи. **Особове дієслово** див. Дієслово. **Особове ім'я** див. Ім'я. **Особовий інфінітив** див. Інфінітив. **Особовий займенник** див. Займенник. **Особове неповне речення** див. Неповне речення. **Особове закінчення** див. Закінчення. **Особовий підвид.** Те ж, що підвид іменника на означення особи. **Особове речення.** Речення, що містить присудок, виражений особовим дієсловом. **Особовий іменник** див. Іменник. **Особова форма дієслова**

(предикативна форма дієслова). Відмінювана форма дієслова, що служить у реченні для вираження присудка особових речень.

ОСОБИСТІСТЬ МОВЛЕННЄВА (комуніканта) – представлений у комунікації фрагмент свідомості адресанта або адресата як мінімум на трьох рівнях: вербально-семантичному, тезаурусному та мотиваційно-прагматичному.

ПАМ'ЯТЬ ДОВГОТРИВАЛА – вид пам'яті, яка дозволяє учасникам орієнтуватись у світі в цілому, підтримувати контакти з людьми, певний час тримати в пам'яті важливі для особистості події, слова, чинники тощо.

ПАМ'ЯТЬ КОРОТКОТРИВАЛА – вид пам'яті, яка дозволяє учасникам орієнтуватись у плині комунікації, пам'ятати попередні репліки, аргументи, цифри, факти тощо.

ПАМ'ЯТЬ (у комунікації) – процес зберігання сприйнятої інформації з метою подальшого її використання у спілкуванні, конкретних діях тощо.

ПАРА ВИДОВА (видова <парна> відповідність). Дві співвіднесені один з одним дієслівні парадигми, що представляють сукупність категоріальних форм виду в слов'янських мовах і подаються традиційно інфінітивами.

ПАРАДИГМА – сукупність словоформ, що входять в одну лексему.

ПАРАЛІНГВІСТИКА – розділ науки про мову, який вивчає роль паралінгвістичних засобів, парамови (кінесики, проксемики та ін.) та їхніх зв'язків з вербальними засобами у спілкуванні.

ПАРАМОВА – семіотична система, яка ґрунтується на сукупності паралінгвістичних засобів спілкування.

ПАСПОРТ ЛЮДИНИ КОМУНІКАТИВНИЙ – комплексна інформація, яку особа підсвідомо, «автоматично» повідомляє про себе в комунікації (засобами мовного коду, паралінгвістичними засобами, мовчанням, паузами хезитації, інтонацією, використанням правил, законів, максим, конвенцій тощо) іншим учасникам спілкування і тим, хто за цим спілкуванням спостерігає.

ПАСПОРТ ЛЮДИНИ МОВНИЙ – інформація, яку особа підсвідомо, «автоматично» повідомляє про себе в комунікації іншим учасникам спілкування і тим, хто за цим спілкуванням спостерігає, вживаючи засоби мовного коду.

ПАУЗА – перерва в мовленні, якій акустично відповідає відсутність звучання, а фізіологічно – зупинка в роботі мовленнєвого апарату.

ПЕРЕКЛАД – допоміжний вид мовленнєвої діяльності, за допомогою якого здійснюється передача змісту тексту (дискурса) засобами іншої мови. Порівн.: **1.**

Переклад – аналог оригіналу тексту, створений відповідно до суспільної, культурної та мовної реальності. **2. Переклад** – адекватне відбиття й творче перетворення оригіналу тексту. **3. Переклад** – це специфічна усна або письмова діяльність, направлена на перетворення існуючого тексту. **Вільний переклад** (вільний) – переклад, що передає загальний зміст сказаного на іншій мові в розумінні перекладача, без дотримання формальної відповідності між мовою - джерелом і мовою об'єктом. **Дослівний переклад** – механічна підстановка слів даної мови як еквівалентів слів іншої мови при збереженні іншомовної

конструкції. **Інтервербальний переклад** – інтерлінгвістичний переклад, що характеризується передачею даного змісту з однієї природної мови на іншу «словесними» (вербальними) засобами. **Інтерлінгвістичний переклад** – переклад у відповідному змісті, тобто передача даного змісту засобами іншої природної мови. **Інтерсеміотичний переклад** – передача даного змісту не засобами тієї ж або іншої природної мови, а невербальними засобами (хореографія, інформаційно-логічні мови). **Інтравербальний переклад** – інтралінгвістичний переклад, що характеризується передачею даного змісту «словесними» засобами природної мови. Інтралінгвістичний переклад – переклад, здійснюваний засобами тієї ж мови (порівн. парафрази, тлумачення словами й вираженнями). Порівн. Інтралінгвістичний переклад – передача даного змісту в інших словах і вираженнях тієї ж мови. **Письмово-письмовий переклад** – письмовий переклад письмового тексту. **Письмово-усний переклад** – усний переклад письмового тексту оригіналу. **Послідовний переклад** – такий переклад, що здійснюється слідом за озвученим (частково або по структурно-семантичним частинам) текстом оригіналу. **Синхронний переклад** – вид усного перекладу, що здійснюється практично одночасно з вимовою тексту оригіналу.

1. **Синхронний переклад** у природному вигляді являє собою процес, матеріальним втіленням якого є звукове мовлення, що протікає в часі. 2. **Синхронний переклад** є вид усного перекладу (на відміну від усіх видів письмового перекладу) на слух, здійснюваний перекладачем одночасно з одержанням мовного повідомлення на ВМ (на відміну від послідовного перекладу). **Усно-письмовий переклад** – письмовий переклад усного тексту (порівн. диктант-переклад). **Усно-усний переклад** – усний переклад усного тексту, коли мова тексту оригіналу й мова перекладу представлені в усній формі.

ПЕРЕКЛЮЧЕННЯ КОДІВ (у комунікації) – усвідомлений перехід адресанта (мовця) у процесах мовленнєвого спілкування з однієї мови (діалекту, стилю) на іншу (інші), пов'язаний зі зміною умов комунікації. Пор.: Змішування кодів.

ПЕРЕКЛЮЧЕННЯ КОДУ (в комунікації) – комунікативна стратегія адресанта на зближення з адресатом, заснована на пошуку зближення позицій: використання спільного мовного коду, пристосування до чужого регістру спілкування, сприйняття запропонованої тональності тощо.

ПЕРЕКОНЛИВІСТЬ МОВЛЕННЯ – когнітивно-риторична складова спілкування, пов'язана з досягненням перлокутивного ефекту впливу адресанта на ментальну сферу адресата за допомогою мовного коду. Важливою складовою є логічність побудови повідомлень та їхніх зв'язків.

ПЕРЕФРАЗУВАННЯ – вид рефлексивного слухання та одночасно тип зворотного зв'язку, сутність якого полягає в передаванні адресанту його ж повідомлення, але словами адресата з метою перевірки точності почутої інформації.

ПЕРЕШКОДИ КОМУНІКАТИВНІ – див. Шум комунікативний.

ПЕРЛОКУЦІЯ (перлокутивний акт) – наслідки впливу іллокутивного акту на конкретного адресата.

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ – те ж, що уособлення.

ПЕРФЕКТ – категоріальна форма дієслова, що позначає здійснення процесу до того часу, що мається на увазі (до того часу, про який іде мова), звідки природно подання його (процесу) як результату минулої дії в сьогоденні. **Перфект сильний.** У германських мовах форми перфекта, засновані на внутрішній флексії. **Перфект слабкий.** У германських мовах форми перфекта, утворені за допомогою особливого суфікса без зміни основи. **Перфект складний.** Аналітичні форми перфекта.

ПЕРФЕКТИВАЦІЯ – утворення форми доконаного виду від дієслівної основи недоконаного виду, у слов'янських мовах регулярно здійснюване за допомогою префіксів.

ПЕРФЕКТИВНИЙ – прикм. до доконаний вид. Перфективні дієслова. Перфективне значення. Перфективна форма. Перфективний характер. **Перфективний вид.** Те ж, що вид доконаний (див. Вид).

ПЕРФЕКТНИЙ – прикм. до перфекта. Перфектне значення. Перфектний дієприкметник див. Дієприкметник.

ПЕРФОРМАТИВ – висловлення, еквівалентне дії, вчинку; тип повідомлення, рівного мовному вчинку; повідомлення, пропозитивна складова якого не може бути оцінена в межах категорій істинності / неістинності.

ПЕРШЕ МАЙБУТНЄ – див. Майбутній час.

ПЕРША ОСОБА – див. Особа.

ПИСЬМОВО-ПИСЬМОВИЙ ПЕРЕКЛАД – письмовий переклад письмового тексту.

ПИСЬМОВО-УСНИЙ ПЕРЕКЛАД – усний переклад письмового тексту оригіналу.

ПІДТЕКСТОВИЙ ІМПЛІЦИТНИЙ ЗМІСТ – інформація, передавання якої входить у приховані комунікативні наміри відправника тексту (адресанта, мовця, автора).

ПОВЕДІНКА МОВЛЕННЄВА – використання мови (мовного коду) учасниками спілкування в конкретних обставинах з опертям на відповідний рівень володіння комунікативною і мовною компетенціями.

ПОВІДОМЛЕННЯ – одна з найважливіших категорій комунікації як модусу існування людської мови, співвідносна з реченням у мові та висловлюванням у мовленні; комунікативна дія, втілена в конкретну пропозитивну структуру з конкретними асертивно-пропозитивними інформаційними складовими. «Енергетичним» стрижнем повідомлення є мовленнєвий акт.

ПОГЛАДЖУВАННЯ – термін транзакційного аналізу, введений Е. Берном; вживання адресантом різноманітних мовленнєвих формул, мовних і позамовних (паралінгвальних) прийомів, спрямованих на встановлення або продовження

контакту, підтримання високого іміджу адресата, виявлення прихильності до нього тощо.

ПОЗИЦІЯ КОМУНІКАТИВНА – поняття трансакційного аналізу; комунікативна роль, яку підсвідомо виконує кожен із учасників спілкування. За Е. Берном, це ролі Дитини, Батька і Дорослого.

ПОЛІЛІНГВІЗМ – див. Багатомовність.

ПОЛІЛОГ – форма мовного спілкування декількох (трьох і більше) осіб із приблизно однаковою комунікативною активністю.

ПОРОДЖЕННЯ (ПРОДУКУВАННЯ) МОВЛЕННЯ (ПРОЦЕС ВЕРБАЛІЗАЦІЇ) – один із головних (поряд із сприйняттям та розумінням) процесів мовленнєвої діяльності, який полягає в плануванні та реалізації мовлення в звуковій або графічній знаковій формі.

ПОРОДЖУЮЧА ГРАМАТИКА – див. Граматика.

ПОРОДЖУЮЧА МОДЕЛЬ – див. Модель.

ПОРОДЖУЮЧА СИЛА – здатність даного сполучення мовних елементів до закономірних трансформацій, здатність даної конструкції виступати як «механізм», внутрішній «пристрій», що забезпечує однозначне відтворення моделей або їхніх сукупностей у даній мові.

ПОРЯДОК (побудова) – **1.** Послідовність складових складної форми, взаємне розташування частин складного й похідного слова, словосполучення, речення й т. ін. як вираження певного синтаксичного, психологічного, логічного або мовностилістичного змісту. Порядок речень. **Порядок граматичний.** Значення побудови, або вираження граматичних значень синтаксичними засобами.

Порядок синтаксичний. Семіологічно релевантний порядок проходження елементів синтаксичної побудови. Порядок слів (словопорядок). Взаємне розташування членів речення, мислиме як взаємне розташування тих слів, якими вони виражені.

Порядок слів інверсний. Те ж, що інверсія.

Порядок слів інвертований. Те ж, що інверсія.

Порядок слів нормальний (порядок слів звичайний, порядок слів прямий, порядок слів улюблений). Таке розташування

складових речення, що є загальноприйнятим, найбільше широко розповсюдженим у мовленні даної мови, стосовно якої всякий інший порядок сприймається як перестановка.

Порядок слів зворотний. Те ж, що інверсія.

Порядок слів об'єктивний. Розташування елементів висловлення (звичайно слів) від основи (теми), тобто того, що дано або відомо, у напрямку до ядра висловлення (реми, власне повідомлюваного).

Порядок слів вільний.

Синтаксична властивість мови, що припускає перестановку (переміщення)

членів висловлення без зміни їхніх синтаксичних (граматичних) функцій.

Порядок слів суб'єктивний. Порядок слів у даному висловленні, обумовлений специфічними причинами (обставинами), такими як схвильованість мовця, його внутрішня зацікавленість, бажання підкреслити, виділити яку-н. із частин

висловлення й т. ін. **Порядок слів твердий** (порядок слів фіксований). Строге дотримання правил розташування елементів відповідно до даної синтаксичної

моделі. **Порядок структурний.** Внутрішній зв'язок елементів синтаксичної побудови, що не розкривається обов'язково контактним розташуванням одиниць і реалізується іншими засобами, такими як дистантна послідовність елементів і т. ін. **2.** У глосематиці відношення між двома функтивами, один із яких синтагматично визначає інший, але не навпаки (однобічна залежність); синтаксична залежність, у якій один член визначає інший, але не навпаки.

ПОСЕСИВНИЙ – те ж, що присвійний. Посесивна конструкція. Посесивні відношення. Посесивна функція. **Посесивний давальний** див. Давальний відмінок. **Посесивний родовий.** Те ж, що родовий приналежності див. Родовий відмінок. **Посесивне складне слово** – див. Слово.

ПОСЛІДОВНИЙ ПЕРЕКЛАД – такий переклад, який здійснюється слідом за озвученим (частково або по структурно-семантичним частинам) текстом оригіналу.

ПОСТПОЗИТИВНИЙ – такий, що знаходиться в постпозиції. Постпозитивний якісний прислівник. Постпозитивне визначення. Постпозитивний член. **Постпозитивний артикль** див. Артикль. **Постпозитивне розміщення.** Те ж, що постпозиція. **Постпозитивні частки** див. Частки.

ПОСТПОЗИЦІЯ (постпозитивне розміщення) – розміщення залежного елемента після головного члена словосполучення, службового слова після повнозначного слова, у відношеннях з яким воно перебуває, і т. ін.; порівн. Препозиція.

ПОСТУЛАТИ СПІЛКУВАННЯ – складові максим спілкування.

ПОСТФІКС – суфікс у широкому змісті, тобто як словотвірні, так і словозмінні суфікси.

ПОТРЕБИ КОМУНІКАТИВНІ – особливий вид потреб, які спонукають вступати у мовленнєве спілкування з метою вирішення вербальних і невербальних проблем.

ПРАВИЛА СПІЛКУВАННЯ – вимоги до одного із учасників комунікації, спрямовані на підтримку спілкування.

ПРАВИЛЬНІСТЬ І ЧИСТОТА МОВЛЕННЯ – риторичний аспект спілкування, складова комунікативної компетенції адресанта, його культури мовлення, пов'язана з дотриманням усних чи писемних норм літературної мови.

ПРАГМАТИКА КОМУНІКАТИВНА – складова спілкування, пов'язана з виявом у мовленнєвому коді інтерактивних співвідношень комунікантів, а також їх ставлення до конситуації.

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ – аспекти, пов'язані з впливом суб'єктів один на одного за допомогою мовних засобів (коду).

ПРЕЗУМПЦІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ – див. Пресупозиція.

ПРЕЗУМПЦІЯ (у широкому значенні) – спільний фонд знань, спільний досвід, спільні попередні відомості про явище, подію, стан речей тощо, якими володіють комуніканти; зона перетину когнітивних просторів учасників комунікації, яка актуалізується у процесі спілкування.

ПРЕСУПОЗИЦІЯ (у вузькому значенні) – імпліцитний компонент смислу повідомлення (висловлювання), який повинен бути істинним, щоб повідомлення (висловлювання) загалом не сприймалось як семантично аномальне або недоречне у певному контексті.

ПРЕФІКС – (префікс, префіксальна морфема, приросткова морфема), що виділяється в складі словоформи, докоренева (тобто передує кореню) афіксальна морфема, що має (в індоєвропейських мовах) переважно словотвірний характер; порівн. інфікс, суфікс (в 1 знач.). Префікс видовий. Префікс формотвірний.

Префікс негативний (префікс негативний). Префікс, що надає слову значення, протилежне тому, що виражається основою **Префікс порожній** (порожній преверб). Дієслівний префікс, якого позбавлено власного лексичного значення й наділено лише функцією показника виду

ПРЕФІКСАЛЬНИЙ – такий, який є префіксом або утворений за допомогою префікса (префіксів); стосовний до префікса (префіксів). Префіксальне дієслово. Префіксальна основа. Префіксальне слово. Префіксальний словотвір словотвір. Префіксальний тип морфологічного словотвору. Префіксальне формоутворення. Префіксальний елемент. **Префіксальне видоутворення**. Те ж, що **превербація**. **Префіксальна морфема**. Те ж, що префікс.

ПРИКМЕТНИК – частина мови, що характеризується категоріальним значенням ознаки, граматичними категоріями ступенів порівняння, роду, відмінка, числа (у формі узгодження), синтаксичним уживанням у функції визначення (атрибутивна функція) і предикативного члена та розвинутою системою словотвірних моделей. **Прикметників ступені порівняння**.

ПРИКМЕТНИК-ЧИСЛІВНИК – те ж, що числівник порядковий (див. числівник).

ПРИКМЕТНИК-ЗАЙМЕННИК (займенники-прикметники, займенники ад'єктивні, займенникові прикметники, займенники родові) – група слів, що має займенникове значення, але за синтаксичною функцією (а в українській мові й по парадигмі словозміни) співпадає із прикметниками.

ПРИСВІЙНИЙ (посесивний) – такий, який має значення власності, приналежності. Присвійне значення. Присвійні відношення. **Присвійний давальний**. Те ж, що давальний посесивний див. Давальний відмінок. **Присвійний займенник** див. Займенник. **Присвійний прикметник** див. Прикметник. **Присвійний родовий**. Те ж, що родовий приналежності див. Родовий відмінок.

ПРИНЦИП СПІЛКУВАННЯ – найзагальніші вимоги до всіх учасників спілкування в межах комунікативного акту: кооперації (співробітництва) та ввічливості (етикетності).

ПРИТЕКСТОВИЙ ІМПЛІЦИТНИЙ ЗМІСТ – інформація, яка може бути виведена із тексту, хоча її передавання і не входило в комунікативні наміри адресанта.

ПРОСЕМІКА – просторові взаємостосунки людей у процесі спілкування: відстань між мовцями, розташування робочих місць тощо.

ПРОПОЗИЦІЯ ПОВІДОМЛЕННЯ (висловлювання) – смисловий інваріант повідомлення (висловлювання), узагальнений образ ситуації, який описується у повідомленні; цілісна одиниця смислу повідомлення (висловлювання), яка залишається незмінною при його трансформаціях.

ПРОСОДИКА МОВЛЕННЯ – сукупність фонетичних супрасегментних характеристик мовлення (висота тону, голосність, довгота, частота, інтенсивність тощо).

ПРОЦЕС КОМУНІКАТИВНИЙ – загальне поняття, яке позначає акт передавання (транслявання) інформації від адресанта до адресата в межах комунікативного акту.

ПСЕВДОКОМУНІКАЦІЯ – мовленнєва дія особи, яка зовні нагадує інтеракцію, але насправді нею не є (наприклад, «розмови» з рослинами, ламентациї, скеровані в простір та ін.).

ПСИХОЛІНГВІСТИКА – розділ теорії мовленнєвої діяльності, у межах якої з психологічних і лінгвістичних позицій вивчаються процеси породження та сприйняття мовлення. У фокусі уваги психолінгвістики – індивід у комунікації.

РЕАКЦІЯ ВЕРБАЛЬНА – використання мовленнєвої дії як реакції на стимул (мовленнєвий або якийсь інший).

РЕГІСТР – різновид дискурсу (тексту), що сформувався під впливом ситуативного контексту в спілкуванні соціалізованих особистостей; реалізація дискурсу (тексту) в конкретній конситуації спілкування, в основі якої лежать імпліковані в комунікативній компетенції мовців правила (конвенції, звички) спілкування.

РЕЗЮМУВАННЯ – короткий виклад суті, підсумовування основної ідеї, вияву почуттів тощо адресанта, яке дозволяє поєднати фрагменти розмови в єдине ціле.

РЕМА – компонент актуального членування висловлювання; те, що стверджується або про що запитується в темі; елемент формування предикативності.

РЕПЛІКА – повідомлення осіб, які беруть участь у діалозі; складова діалогу, яка належить одному із учасників трансакції.

РЕПРЕЗЕНТАТИВ – тип мовленнєвого акту, іллокутивна мета якого полягає в експлікації почуттів та ставлення адресанта до ситуацій, подій, фактів тощо, про які йдеться у його повідомленні, зважаючи на те, що саме ці почуття та індивідуальні оцінки можуть вплинути на адекватність та істинність повідомлення.

РЕФЕРЕНТ – об'єкт дійсності, предмет думки, з яким у повідомленні (мовленнєвому акті) співвідноситься конкретний мовний вираз. На відміну від денотата, який співвідноситься з класом об'єктів, референт актуалізується в конкретному мовленнєвому акті.

РЕФЕРЕНЦІЯ МОВЦЯ – індивідуальна віднесеність змісту повідомлення, дискурсу в цілому, здійснювана адресантом, до явищ дійсності, яка може не збігатися із загальномовною, але впливає із намірів мовця.

РЕЦИПІЄНТ – див. Адресат.

РЕЧЕННЯ – це предикативна синтаксична одиниця, що складається з декількох з'єднаних між собою синтаксичним зв'язком форм слів або з однієї форми слова.

РИТМ МОВЛЕННЯ – організація одиниць мовного коду, яка ґрунтується на достатньо стабільному темпі та низці регулярно повторюваних просодичних явищах (наголосах, тонах, паузах та ін.); важлива структуративна, текстотвірна і експресивно-емоційна функція мовлення.

РИТОРИКА СПІЛКУВАННЯ – сукупність способів побудови виразного мовлення, типів непрямих повідомлень (мовленнєвих актів), непрямих дискурсів (наприклад, маніпулятивних), переносних значень (значень мовця); сукупність засобів творення «поетики тексту», зокрема функціонування текстів і дискурсів як цілісних утворень.

РИТУАЛИ МІЖСОБИСТІСНІ (у комунікації) – стереотипові моделі мовленнєвої поведінки, обмін прийнятими в суспільстві повідомленнями і паралінгвістичними засобами, доречними у даній ситуації, які виконують функції стабілізації стосунків, соціального контролю, передавання досвіду.

РІВЕНЬ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ – ступінь (міра) сформованого комунікативної компетенції, яка дозволяє вирішувати завдання спілкування з використанням іноземної мови.

РІВНОВАГА КОМУНІКАТИВНА – збереження учасниками спілкування ролей не нижче тих, що обумовлені їхніми соціальними ролями та уявленнями про властиві їм комунікативні ролі, власне достоїнство тощо.

РІД – лексико-граматична категорія іменників, яка виявляється в їхній здатності сполучатися з відомими формами узгоджуваних слів (що відрізняє їх від інших іменників, які вступають у сполучення з іншими формами тих же узгоджуваних слів). *Коливання в роді.*

РОДОВИЙ ВІДМІНОК (генітив) – категоріальна форма відмінка зі значеннями приналежності, зв'язку, відношення й т. ін., що конкретизується термінологічними сполученнями, такими як: *родовий ваги, родовий часу, родовий дати, родовий позбавлення.*

РОЗУМІННЯ – різновид мовленнєвої діяльності людини, яка полягає в установленні адресатом смислу тексту (дискурсу), усвідомленні ним авторських текстових (дискурсних) стратегій, інтенцій.

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНА – відносно постійна, внутрішньо зв'язана та очікувана іншими система комунікативних (зокрема, мовленнєвих) вчинків індивіда, значною мірою визначена його соціальним статусом, віковими, гендерними та іншими чинниками.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНА (у комунікації) – комунікативна поведінка людини, яка обумовлюється її соціальним статусом, відбувається за певними правилами

(нормами), прийнятими в суспільстві, та очікується іншими учасниками спілкування.

РУХИ ДЕЙКТИЧНІ (у комунікації) – жести, за допомогою яких мовець (адресант) вказує на певний об'єкт; здійснюються пальцем, рукою, киванням голови, напрямом погляду тощо.

САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ – специфічно мотивований і організований адресантом процес представлення інформації про себе у вербальній чи невербальній формах.

САМОСТІЙНІ СЛОВА – словоформи, які є або можуть бути членами речення.

СЕМАНТИКА КОМУНІКАТИВНА – див. Смысл комунікативний.

СВІДОМІСТЬ ДИСКУРСИВНА – фрагмент свідомості учасників спілкування, який включає знання про правила мовленнєвої комунікації, її процедури, етикет, інтенцію, ситуативні знання дискурсу та деякі інші, необхідні для недовіативного творення дискурсів та їх складових.

СЕРЕДОВИЩЕ ДІАЛОГОВЕ (комунікативне) – сукупність мовних і позамовних (психологічних, психічних, соціальних, рольових, вікових, гендерних тощо) чинників, а також тональність і атмосфера, в яких відбувається спілкування.

СИЛА ІЛЛОКУТИВНА – прямо виражений або прихований намір адресанта як функція мовленнєвого акту.

СИНТАКСИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗНАЧЕННЯ СЛОВОФОРМИ. Здатність словоформи вибірково ставитися до пов'язаних з нею словоформ.

СИНХРОННИЙ ПЕРЕКЛАД – вид усного перекладу, що здійснюється практично одночасно із проголошенням тексту оригіналу. Порівн. **Синхронний переклад** у природному вигляді являє собою процес, матеріальним втіленням якого є звучне мовлення, яке протікає в часі. **Синхронний переклад** є вид усного перекладу (на відміну від усіх видів письмового перекладу) на слух, здійснюваний перекладачем одночасно з одержанням мовного повідомлення на ВМ (на відміну від послідовного перекладу).

СИСТЕМИ КОМУНІКАЦІЇ НЕВЕРБАЛЬНІ – різноманітні засоби, в яких втілюється бажання людей зафіксувати і передати інформацію про світ, що їх оточує, за допомогою різних засобів і символів (вишивання, плетіння, орнамент, одяг, зачіски, татування тощо), а також за допомогою диму, звуків барабанів, прапорцевої сигналізації, азбуки Брайля тощо.

СИТУАТИВНИЙ КОНТЕКСТ СПІЛКУВАННЯ – обставини, в яких відбувається спілкування: місце, час, особистість партнера (партнерів), соціальні ролі учасників тощо.

СИТУАЦІЯ КОМУНІКАТИВНА – конкретна ситуація спілкування, в яку входять партнери по комунікації і яка спонукає її учасників до міжособистісної інтеракції. Комунікативна ситуація визначає мовленнєву поведінку, способи реалізації комунікативної інтенції, стратегію, тактику комунікації тощо).

СЛАБКІ ПРИКМЕТНИКИ. Те ж, що прикметники займенникові (див. Прикметник).

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ – непередикативна синтаксична одиниця, компонентами якої є слово та форма слова або кілька форм слів, з'єднаних між собою синтаксичним зв'язком.

СЛОВОФОРМА. Конкретне вживання слова.

СЛУЖБОВІ СЛОВА. Слова, які не можуть бути ні членами речення, ні потенційним мінімумом речення. Лексема, яка складається з однієї словоформи.

СЛОВНИК (лексикон) МОВЦЯ АКТИВНИЙ – сукупність лексичних одиниць, які адресант вільно використовує у спонтанному мовленні.

СЛОВНИК (лексикон) МОВЦЯ ПАСИВНИЙ – сукупність лексичних одиниць, зрозумілих носієві мови, але ним не вживаних у спонтанному мовленні.

СЛУХАННЯ – вид мовленнєвої діяльності, активний процес відбору звукових сигналів у комунікації. Включає аспекти: сприйняття слухом, уважність, розуміння та запам'ятовування.

СЛУХАННЯ ЕМПАТИЧНЕ – вид слухання, коли адресат сприймає інформацію від адресанта з позицій позитивної налаштованості з бажанням зрозуміти його внутрішній світ.

СЛУХАННЯ КРИТИЧНЕ – вид слухання, коли адресат сприймає почуту інформацію як тенденційну та однобічну або ставиться до адресанта заздалегідь упереджено.

СМИСЛ МОВНОЇ ОДИНИЦІ – зміст, який отримує мовна одиниця при її вживанні в мовленні.

СМИСЛ КОМУНІКАТИВНИЙ – значення (зміст) мовних одиниць та складових парамови дискурсу, яке виформовується в комунікативному акті як результат взаємодії інтенцій мовців у конкретній конситуації спілкування.

СМИСЛ ПІДТЕКСТОВИЙ ІМПЛІЦИТНИЙ – інформація, передавання якої входить у приховані комунікативні наміри адресанта.

СМИСЛ ПРИТЕКСТОВИЙ ІМПЛІЦИТНИЙ – інформація, яка може бути виведена з тексту, хоча її передавання не входило в комунікативні наміри адресанта.

СМИСЛ ТЕКСТОВИЙ ІМПЛІЦИТНИЙ. Смысл текстовий імпліцитний – інформація, передавання якої відповідає явним комунікативним намірам адресанта.

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ – спосіб поведінки людини, обумовлений її соціальним статусом, правилами (нормами), прийнятими в суспільстві.

СПІВРОЗМОВНИКИ – див. Комуніканти.

СПІЛКУВАННЯ – сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності.

СПІЛКУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНЕ – взаємодія між кількома людьми, яка здійснюється за допомогою засобів мовленнєвого і позамовленнєвого впливу, в результаті якої виникає психологічний контакт, зароджуються певні стосунки між учасниками спілкування.

СПІЛКУВАННЯ МОВЛЕННЄВЕ – процес встановлення і підтримки цілеспрямованого, прямого або опосередкованого контакту між людьми за допомогою мови.

СПІЛКУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНЕ – спілкування людей як представників певних груп (національних, вікових, професійних, статусних тощо); визначальним чинником у такому спілкуванні є рольова позиція.

СПІЛКУВАННЯ ФАТИЧНЕ – мовленнєва взаємодія, спрямована на те, щоб висловитись і зустріти розуміння; спрямована на підтримку розмови, на сам комунікативний акт.

СПІЛКУВАННЯ ФОРМАЛЬНЕ – спілкування незнайомих або недостатньо знайомих людей, зокрема, з особами, які зайняті виконанням службових обов'язків (з лікарем у поліклініці, адміністратором у готелі тощо).

СПІЛЬНОТА ЛІНГВОКУЛЬТУРНА – єдність етносу, його мови і культури, яка виявляється у специфіці спілкування.

СПРИЙНЯТТЯ МОВЛЕННЯ – див. Розуміння. Інтерація.

СПОНУКАЛЬНИЙ СПОСІБ ДІЇ – Те ж, що Наказовий спосіб.

СТАН – 1) Граматична категорія дієслова, що виражає різні відношення між суб'єктом і об'єктом дії. 2) Граматична категорія дієслова, що виражається в здатності / нездатності дієслова сполучатися з формою називного відмінка іменника не в значенні суб'єкта дії. **Стан безоб'єктний**. Стан, форма якого виключає побудову із зовнішнім об'єктом. **Стан взаємно-зворотний** 1) Категоріальна форма стану, яка вказує, що об'єкт дії зв'язується цією дією з його суб'єктом і, таким чином, дія переходить побічно й на суб'єкт. 2) (стан взаємний). Значення взаємно-зворотного стану, що виражається по-різному. 3) (стан взаємний). В українській мові один з різновидів зворотно-середнього стану, що характеризується сполученням із прийменниковою групою. **Стан взаємний**. 1) Категоріальна форма стану, що позначає спільну дію двох або декількох суб'єктів, яка переходить з одного із них на інший і не має іншого об'єкта, крім діючих суб'єктів. 2) Те ж, що стан взаємо-зворотний (в 2-му і 3-му знач.). **Стан зворотно-середній** (стан середньо-зворотний). 1) Категоріальна форма стану, що позначає зосередженість дії в суб'єкті: укр. *купатися, сердитися*. 2) Лексико-синтаксичне значення одного з підрозрядів дієслів на =ся, утворених від відповідних дієслів дійсного стану та дії, що виражають зосередженість у суб'єкті: укр. *цікавитися*. **Стан зворотний** (стан прямо-зворотний, стан власне-зворотний). 1) Категоріальна форма стану, яка вказує, що дія спрямована на саму діючу особу, яка є, таким чином, одночасно й суб'єктом, і об'єктом цієї дії. 2) значення зворотного стану (в 1 знач.), що виражається по-різному. 3) В українській мові один із різновидів зворотно-середнього стану з власне-зворотним значенням: *умиватися*. **Стан дійсний** (актив). 1) Категоріальна форма стану, яка вказує, що процес, позначений дієсловом, виходить від предмета, позначеного тим словом, з яким граматично співвіднесена дана дієслівна форма, і спрямований від цього

предмета зовні. 2) Дієслівні утворення, які не сполучаються з формою називного відмінка іменника, або сполучаються з формою називного суб'єкта дії. **Стан інтенсивно-безоб'єктний** (стан безособово-безоб'єктний). Лексико-синтаксичне значення одного з підрозрядів дієслів на =ся, що характеризуються відсутністю співвіднесеності з відповідними дієсловами дійсного стану. **Стан непрямо-зворотний**. 1) Категоріальна форма стану, яка показує, що дія, замикаючись у суб'єкті, відбувається для нього, у його інтересах. 2) Значення непрямо-зворотного стану, що виражається по-різному. **Стан медіальний**. Те ж, що й середній стан. **Стан загальнозворотний**. 1) Категоріальна форма стану, що вказує на те, що дія, замкнута в суб'єкті, відноситься до змін у внутрішньому стані суб'єкта, охопленого цією дією - станом. 2) Значення загальнозворотного стану (в 1 знач.), що виражається по-різному. 3) В українській мові один із різновидів зворотно-середнього стану. **Стан загальний**. Категоріальне значення дієслова, що не має ніяких інших станових форм, крім форми на =ся, і суб'єкта, що виражає внутрішній стан або його суб'єктивну дію. **Стан пасивно-зворотний**. 1) Категоріальна форма стану, що вказує на те, що ступінь дії не залежить від його виробника. 2) Значення пасивно-поворотного стану (в I знач.), що виражається по-різному. **Стан середньо-пасивний**. Те ж, що медіопасив. **Стан середній** – див. Середній стан. **Стан пасивний** (стан неактивний, пасив). 1) Категоріальна форма стану, яка вказує, що процес, позначений дієсловом, спрямований зовні на предмет, позначений словом у називному відмінку, тоді як виробник дії виступає як знаряддя дії, та слово, що його позначає, ставиться в непрямому відмінку, тобто суб'єкт і об'єкт дії виявляються у зворотному відношенні в порівнянні з тим, у якому вони перебувають у дійсному стані. 2) Категоріальні форми стану, які можуть сполучатися з іменниками у формі називного відмінка, що не мають значення суб'єкта дії.

СТАТУС КОМУНІКАТИВНИЙ – див. Роль комунікативна.

СТЕРЕОТИП – 1. Когнітивно-психологічне утворення, схематизований і однобічний образ явища, людини, речі тощо, який ґрунтується на невеликій (часто одній) кількості рис оцінного характеру, що вважаються типовими (взірцевими) для всього класу явищ, речей тощо; суб'єктивне поняття поточного мислення і мовлення, невід'ємна складова мовної картини світу певного етносу.

2. Спрощений, схематизований, емоційно забарвлений образ певної етнічної групи або спільноти, який легко переноситься на всіх представників цієї групи.

СТЕРЕОТИП НАЦІОНАЛЬНИЙ – недиференційоване судження, яке позначає в цілому етнічну або національну групу, передбачає наявність певної риси у всіх її представників, містить у собі – приховано або явно – певну оцінку.

СТЕРЕОТИП ПРОФЕСІЙНИЙ – персоніфікований образ професії, тобто узагальнений образ типового професіонала.

СТЕРЕОТИП ГЕНДЕРНИЙ – уявлення людей про те, як поведуть себе чоловіки та жінки в комунікації.

СТИЛЬ МОВИ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ – різновид літературної мови, в якому мовний код виступає в певній соціально-значущій сфері суспільно-мовленнєвої практики людей і особливостями якої обумовлена специфіка спілкування в даній сфері.

СТИЛЬ СПІЛКУВАННЯ – індивідуальна стабільна форма комунікативної поведінки людини, яка виявляється у будь-яких умовах спілкування: в ділових і особистісних стосунках, у способах прийняття і здійснення рішень, у прийомах психологічного впливу на людей, у методах вирішення міжособистісних та індивідуальних конфліктів тощо.

СТРАТЕГІЯ КОМУНІКАТИВНА – правила і послідовності комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення певної комунікативної мети.

СТРАТЕГІЯ – оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації.

СТУПІНЬ ПОРІВНЯННЯ. Граматична категорія якісних прикметників і прислівників, що виражає відносну різницю між обумовленими ними предметами й процесами за ступенем тієї або іншої якості, властивої цим предметам і процесам, а також перевага одного предмета (процесу) над всіма іншими відносно даної якості. **Ступенів порівняння категорія.** **Ступінь порівняння проста.** **Ступінь порівняння складна** (ступінь порівняння описова).

СТРАТЕГІЯ КОМУНІКАТИВНА – правила й послідовності комунікативних дій, яких дотримується адресант для досягнення певної комунікативної мети.

СУБ'ЄКТ – 1. (діюча особа). Предмет думки, відносно якого визначається й виділяється предикат. **Суб'єкт логічний.** Те ж, що підмет логічний (див. Підмет). **Суб'єкт психологічний.** Те ж, що підмет психологічний (див. Підмет). **Суб'єкт значеннєвий.** Те ж, що підмет логічний (див. Підмет). **Суб'єкта давальний** див. Давальний відмінок. 2. Те ж, що підмет. **Суб'єкт граматичний.** Те ж, що підмет граматичний (див. підмет). **Суб'єкт дії.** Те ж, що агенс. **Суб'єкт формальний.** Те ж, що підмет формальний (див. Підмет). **Суб'єкта відмінок.** Те ж, що називний відмінок.

СУППЛЕТИВІЗМ (заміщення, сплетення) – утворення форм того самого слова від різних коренів або від основ, розходження між якими виходять за межі чергувань.

СУФІГРОВАННИЙ – приєднаний у вигляді (або в якості) суфікса; який став суфіксом.

СУФІКС (внутрішній суфікс) – афіксальна морфема, що виділяється в складі словоформи, післякоренева. Суфікс живий. Суфікс непродуктивний. Суфікс належності. Суфікс продуктивний. Суфікс складний. Суфікс суб'єктивної оцінки. Суфікс стану. **Суфікс інверсійний.** Дієслівний суфікс в африканських мовах зі значенням *протилежної дії*. 3. Постфікс із дериваційним значенням. Суфікс тимчасовий. Суфікс пестливий. Суфікс основоутворюючий. Суфікс

оцінний. Суфікс зневажливий. Суфікс приналежності. Суфікс словотвірний. Суфікс збільшувальний. Суфікс зменшувально-пестливий. Суфікс зменшувальний. **Суфікс агентивний.** Суфікс, за допомогою якого утворюється слово, що позначає агента. **Суфікс кореневий.** Те ж, що детермінатив. 1. Суфікс направляючий. Те ж, що директивний. **Суфікс розширений.** Суфікс, що збільшився внаслідок перерозкладання. **Суфікс тематичний.**

СУФІКСАЛЬНО-ПРЕФІКСАЛЬНИЙ – такий, що поєднує суфіксацію із префіксацією або має у своєму складі суфікси й префікси. Суфіксально-префіксальне слово. Суфіксально-префіксальний словотвір. Суфіксально-префіксальний тип <морфологічного> словотвору.

СУФІКСАЛЬНИЙ. Прикм. до суфікс. Суфіксальне утворення. Суфіксальне утворення іменників. Суфіксальне утворення слів. Суфіксальне слово. Суфіксальний словотвір. Суфіксальна частина слова. Суфіксальний елемент.

Суфіксальна база див. база. **Суфіксальна морфема.** Те ж, що суфікс.

СУФІКСАЦІЯ – приєднання суфіксів до кореня та основи як спосіб слово- та формотвору.

СФЕРА СПІЛКУВАННЯ – взаємопов'язаний комплекс ситуацій і тем спілкування, видів мовленнєвої діяльності, обумовлений потребами комунікації; «зони» комунікації, які історично склалися і відрізняються мотивами, цілями, формами та засобами мовного коду. Прийнято виділяти такі сфери спілкування: професійно-виробничу, навчально-виробничу, соціально-побутову, соціально-культурну, суспільно-політичну.

ТАБУ КОМУНІКАТИВНЕ – загальне поняття, що об'єднує мовні, тематичні та контактні заборони, які накладаються на спілкування у певних культурах.

ТАБУ КОНТАКТНЕ – заборона у певних культурах на будь-які форми міжособистісного спілкування.

ТАБУ МОВНЕ – заборона у певній культурі вживання окремих слів, словосполучень, мовних виразів.

ТАБУ ТЕМАТИЧНЕ – заборона у певній культурі розмов на конкретну тему.

ТАКСИКА – невербальна комунікація, пов'язана з тактильною системою сприйняття; включає найрізноманітніші дотики: потискування рук, поцілунки, погладжування, поляскування, обійми тощо.

ТАКТИКА КОМУНІКАТИВНА – сукупність прийомів і методів реалізації комунікативної стратегії, певна лінія мовленнєвої поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного.

ТЕЗАУРУС (грец. thesaurus – запас, скарб) – 1. Словник, у якому відображені смислові зв'язки між словами, термінами та іншими елементами мови. 2. Словник, у якому зафіксований увесь лексичний запас певної мови з переліком прикладів уживання слів у текстах. 3. У комунікативній лінгвістиці та методиці викладання мови – запас слів індивіда, необхідний для спілкування на певну тему.

ТЕКСТ – результат спілкування (інтерації і трансакції), його структурно-мовна складова і одночасно кінцева реалізація; структура, в яку втілюється «живий» дискурс після свого завершення.

ТЕКСТ ПАТОГЕННИЙ – тип тексту, який завдає шкоди психічному здоров'ю окремої особи, нації, держави, людства: погіршує сприйняття нової, особливо суперечливої інформації, спричинює параноїдальну одержимість певним текстом, знижує морально-психологічний рівень функціонування особистості.

ТЕКСТ ПРЕЦЕДЕНТНИЙ – тип тексту, основними ознаками якого є особлива значущість як для окремих особистостей, так і для значної кількості осіб, а також багаторазове звернення до нього в дискурсі цих особистостей.

ТЕМА – компонент актуального членування висловлювання, початковий пункт повідомлення; те, стосовно чого щось стверджується у висловленні.

ТЕМП МОВЛЕННЯ – часова організація одиниць мовного коду, складова інтонації мовлення; важлива смислова і експресивно-емоційна функція спілкування.

ТЕОРІЯ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ – логіко-лінгвістична теорія, у межах якої вивчається прагматика та структура мовленнєвих активів як складових повідомлень.

ТЕОРІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – методологічна основа комунікативної лінгвістики і психолінгвістики та одночасно напрям у дослідженні мови. Розглядає мовлення як активну, цілеспрямовану і мотивовану діяльність, її функції, мотиви, зв'язок з мисленням, процеси породження і сприйняття повідомлень, дискурсів (текстів), механізми мовлення, види та типи мовлення, співвідношення мови, мовлення та комунікації (в останні роки), а також процеси оволодіння рідною та іноземною мовою.

ТЕОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ, або **ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО** – наукова дисципліна, що вивчає процес перекладу та результати перекладацької діяльності.

ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС (презент) – категоріальна форма часу на позначання дії, яка збігається з моментом мовлення.

ТОНАЛЬНІСТЬ СПІЛКУВАННЯ – усвідомлена (інтенціонально-вольова) або неусвідомлена (позаінтенціональна) емоційно-аксіологічна і змістовно-інформативна організація мовного матеріалу (у його динамічному вияві), за допомогою якої адресант формує повідомлення, мовленнєвий акт певної іллокуції, впливає на емоційно-психологічну сферу адресата, а іноді й на ситуацію спілкування.

ТОЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ – когнітивно-риторичний аспект спілкування, одна з найважливіших складових тактики адресанта, пов'язана з добором і побудовою повідомлень у повній відповідності із стратегією комунікації.

ТРАНЗИТИВНІСТЬ – те ж, що перехідність. Транзитивність дієслова.

ТРАНСАКЦІЯ МОВНА – сукупність всіх типів мовної взаємодії в дискурсі.

ТРАНСКРИПЦІЙНИЙ МЕТОД – аналіз міжособистісних стосунків з опертям на засоби мовного і паралінгвального (жести, міміка, постави тіла тощо) кодів;

аналіз спілкування із врахуванням психологічних ігор, в яких виявляються «его-стани» мовців, та «сценаріїв», відповідно до яких часто підсвідомо діють учасники спілкування.

ТРАНСКРИПЦІЯ МОВЛЕННЄВА – сукупність усіх типів мовленнєвої взаємодії в дискурсі.

УЗГОДЖУВАЛЬНИЙ КЛАС ІМЕННИКІВ – сукупність іменників, що мають набір узгоджуваних словоформ, які визначаються числом, родом, найменуваннями живих / неживих істот.

УМІННЯ КОМУНІКАТИВНЕ – здатність планування та реалізації комунікативного наміру й комунікативної стратегії. Просте комунікативне вміння забезпечує рішення одного комунікативного наміру або комунікативного завдання, складне – комплекс комунікативних намірів і завдань.

УМОВИ УСПІШНОСТІ СПІЛКУВАННЯ – див. Правила спілкування; Принципи спілкування; Максими спілкування.

УСНО-УСНИЙ ПЕРЕКЛАД – усний переклад усного тексту, коли мова тексту оригіналу й мова перекладу представлені в усній формі.

УСТАНОВКА АДРЕСАНТА — заснована на досвіді передусвідомлена комунікативна мета, що визначає мовленнєву дію та задум дискурсу (тексту).

ФАЛЬСТАРТ – викликаний різними причинами невдалий початок адресантом комунікативного акту; раптова перерва у мовленні адресанта, яке він щойно розпочав.

ФІГУРА МОВЛЕННЯ – стилістичний засіб, який збільшує смислову виразність повідомлень, дискурсів і має регулярні моделі реалізації; засіб утілення найбільш інформативної і творчої форми реалізації значень (смислу) мовця.

ФІЛОСОФСЬКА ГРАМАТИКА. Те ж, що граматика логічна (див. граматика).

ФІЛЬТРИ КОМУНІКАЦІЇ – соціальні, культурні, психологічні тощо обмеження на інформацію в комунікації (цензура, заборони, табу, недовіра з боку адресата тощо).

ФЛЕКСІЯ. 1. Те ж, що закінчення. **2.** Те ж, що зміна <граматична>. **Флексія основи** 1) Морфологічна зміна основи. 2) Те ж, що закінчення. Суфікс відмінковий. Суфікс відмінювання. **Суфікс вторинний.** Те ж, що закінчення вторинне (див. Закінчення). **Суфікс граматичний.** Те ж, що закінчення. **Суфікс кінцевий.** Те ж, що закінчення.

ФОРМА. 1. Те ж, що граматична форма слова (в I знач. див. Граматичний). Форма аориста. Форма майбутнього простого. Форма майбутнього доконаного. Форма знахідного відмінка. Форма двоїни. Форма дійсного стану. Форма однини. Форма імперативу. Форма імперфекта. Форма індикатива. Форма множини. Форма теперішнього – майбутнього часу. Форма відмінкова. Форма родового відмінка. Форма відмінювання. Форма порівняльного ступеня. Форма умовного способу.

ФОРМА ВІЛЬНА. Те ж, що слово.

ФОРМА ГІПОТЕТИЧНА – див. Гіпотетична форма.

ФОРМА ДІЙНОГО СТАНУ – Форма речення, у якій суб'єкт дії виражений формою називного відмінка.

ФОРМА ЗВ'ЯЗАНА – те ж, що морфема (в 1 знач.).

ФОРМА КАТЕГОРІАЛЬНА – див. Категоріальна форма.

ФОРМАЛЬНА ГРУПА – група, створена за чийось рішенням, у межах якої здійснюються ділові контакти, спрямовані на виконання групових завдань.

ФОРМА ПОТЕНЦІЙНА – див. Потенційний.

ФОРМА СЛОВА. 1. Словоформа з певними морфологічними характеристиками у відокремленні від її лексичних особливостей. 2. Здатність слова розпадатися на основну (основу, базу) і формальну частини. **Форма слова внутрішня** див. Внутрішній. **Форма слова граматична** див. Граматичний. **Форма слова лексико-синтаксична.** Те ж, що варіанти слова лексико-синтаксичні (див. Варіант). **Форма слова лексико-фразеологічна** див. лексико-фразеологічний. **Форма слова основна.** Те ж, що словникова форма слова див. Словниковий. **Форми слів слабкокеровані.** **Форма слова словникова** див. Словниковий. 3. Спосіб вираження граматичного значення, спосіб побудови словоформи. **Форма атематична.** **Форма постпозитивна.** **Форма проста** (форма синтетична). **Форма слабка.** **Форма складна** (форма перифрастична). **Форма членна.** **Форма займенникова.**

ФОРМА ПАСИВНОГО СТАНУ – форма речення, у якому суб'єкт дії виражено формою неназивного відмінка.

ФОРМАТИВ – те ж, що морфема (в 2 знач.). Форматив відмінковий.

ФОРМИ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ – типи інтеракції, виділені залежно від немовних складників комунікації: форми втілення засобів мовного коду, способу взаємодії між учасниками, специфіки каналів, функцій та змісту повідомлень, сфери спілкування та ін.

ФОРМОТВІР – утворення форм слова, що виражають несинтаксичні категорії. Формоутворення дієслівно-видове. Формоутворення дієслівне. Формоутворення префіксальне див. **формоутворення префіксальне.** **Формоутворення внутрішньодієслівне** Утворення несинтаксичних форм у системі дієслова.

ФОРМОТВІРНИЙ – прикм. до *формотвір*.

ФРЕЙМ – структура, що репрезентує стереотипні ситуації у свідомості людини і призначення для ідентифікації нової ситуації, що ґрунтується на такому ситуативному шаблоні.

ФУНКЦІЇ СПІЛКУВАННЯ – найважливіші способи використання міжособистісної інтеракції в суспільстві: контактної, інформативної, спонукальної, координативної, пізнавальної, емотивної, впливової, встановлення стосунків і т. ін.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ 1. Такий, який представляє дане явище насамперед з погляду його функції, а не форми. Функціональний аналіз. Функціональна точка зору. 2. Такий, який має відношення до власне лінгвістичних (семіологічно

релевантних), а не фізичних властивостей даної мовної одиниці. Функціональний різновид мови. Функціональне розшарування мови. **Функціональний знак** див. Знак. **Функціональна зміна** див. Зміна. **Функціональні стилі** див. Стиль. **3.** Такий, який включає в завдання лінгвістики не тільки мовну систему та взаємовідношення лінгвістичних елементів, але й відношення лінгвістичних систем і їхніх маніфестацій до позамовної реальності. Функціональна лінгвістика. **Функціональна семантика** див. Семантика. **Функціональна стилістика** див. Стилiстика.

ХЕЗИТАЦІЯ – різновид паузи, викликаний обдумуванням можливих варіантів продовження мовлення, пошуком потрібного елемента мовного коду, перебудовою структури повідомлення в процесах вербалізації тощо.

ХІД МОВЛЕННЄВИЙ – одиниця діалогічного спілкування, яка охоплює мовленнєві акти від моменту початку розмови до зміни мовця.

ХРОНЕМІКА – час, який впливає на перебіг спілкування (хезитація, очікування початку спілкування, проведений у спілкуванні час тощо).

ЧАСОВИЙ (темпоральний). **1.** Пов'язаний з позначенням реального часу. Часове значення. Часовий зв'язок. **Часове речення.** Те ж, що підрядне часу див. Підрядне речення. **Часові сполучники.** Див. Сполучник підрядний див. **сполучник.** **2.** Пов'язаний з вираженням категорії часу. Часовий суфікс. Часові форми дієслова. **Часова атракція. Часовий аргумент. Часовий повтор. Часова редуплікація. Часове подвоєння.**

ЧАСТИНИ МОВИ. **1.** Лексико-семантичні групи слів. **2.** Граматичні класи слів, що втілюють певні ознаки.

ЧАСТИНИ РОДОВИЙ – те ж, що родовий кількісний див. Родовий відмінок.

ЧАСТКА – різновид службових слів, поєднуваний як частина мови із загальною семантико-синтаксичною функцією вираження відношень мовця до висловлюваного з особливим виділенням або уточненням якого-н. моменту або сторони в цьому висловленні. Части окличні. Части видільно-обмежувальні (частки видільні, частки обмежувальні). Части модально-вольові. Части невизначені. Части означальні (частки уточнення). Части ототожнення. Части негативні. Части словотвірні. Части порівняльні. Части вказівні. Части підсилювальні (частки підсилювально-видільні). Части стверджувальні. Части формотворні. Части питальні. Части наказові. Части постпозитивні. Части препозитивні.

ЧАСТКИ МОВЛЕННЯ – те ж, що службові слова (див. Службовий).

ЧИСЛІВНИК – частина мови, що характеризується категоріальним значенням певного числа, порядку та кратності, вираженим в позначеннях кількості предметів і порядку їх за рахунком (визначення традиційне), а також особливостями синтаксичного функціонування та особливих моделей формо- і словотвору.

ЧИСЛІВНИК-ЗАЙМЕННИК. Те ж, що числівник неозначено-кількісний.

ЧИСТОТА МОВЛЕННЯ – див. Правильність і чистота мовлення.

ЧІТКІСТЬ МОВЛЕННЯ – риторична характеристика манери вимови адресанта, підкреслення ним інтонаційними засобами змістовних аспектів спілкування.

ЧЛЕНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕННЯ АКТУАЛЬНЕ – виділення у висловленні як одиниці модусу мовлення теми (даного) та реми (нового; того, що стверджується про тему).

ЧЛЕНУВАННЯ МОРФОЛОГІЧНЕ – див. Морфологічний.

ШОК КУЛЬТУРНИЙ – реакція особи при зіткненні з принципово новою для себе культурною реальністю, яка викликає конфлікт між звичними для неї цінностями, нормами, мовленнєвими стандартами тощо; унеможливлення спілкування в результаті такого зіткнення.

ШУМ ІНФОРМАЦІЙНИЙ – різні форми перекручення, деформування, змін у повідомленнях тощо, які затрудняють процес передавання та/чи сприйняття інформації в комунікації.

ШУМ КОМУНІКАТИВНИЙ – різноманітні форми порушень та/або деформації повідомлень, які утруднюють процес передавання або сприйняття інформації.

ЯКІСТЬ МОВЛЕННЯ – загальне поняття риторики спілкування; комунікативно важлива складова змістовної та формальної сторони усного та писемного мовлення, яка включає правильність, точність, логічність, виразність, багатство, доречність та інші аспекти вживання засобів мовного коду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Речь // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов- М.: Сов. энциклопедия, 1969.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод. – М.: изд-во «Международные отношения» 1975.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Вид. центр «Академія», 2004. – С. 304 - 342.
5. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. – М.: УРАО, 1999.
6. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. – М.: Изд-во ИОСО РАО, 2001. –С. 222 с.
7. Гак В. Г., Григорьев Б. Б. Теория и практика перевода. – М.: 2000.
8. Кабакчи В. В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации. – Санкт-Петербург, 2001.
9. Казакова Т. А. Translation techniques. English-Russian: Практические основы перевода. – Санкт-Петербург, 2001.

10. *Карабан Вячеслав*. Переклад англійської наукової і технічної літератури. – Вінниця: Нова книга, 2002.
11. *Коваленко А. Я.* Общий курс научно-технического перевода: Пособие по переводу с английского языка на русский. – Киев, 2004.
12. *Комиссаров В. Н.* Теория перевода. – М.: Высшая школа, 1990.
13. *Комиссаров В. Н., Кораллова А. Л.* Практикум по переводу с английского: языка на русский. – М.: Высшая школа, 1991.
14. *Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г.* *Краткий словарь когнитивных терминов.* – М., 1996.
15. *Кунцевич С. Е., Смирнова Н.Ф.* Грамматические трудности перевода. – Мн.: МГЛУ, 1999.
16. *Николаева Т. М* Текст // Лингвистический энциклопедический словарь. – М., 1990.
17. *Немченко В Н.* Основные понятия морфемки в терминах. - Красноярск: Изд-во Красноярского ун.-та, 1985.
18. *Немченко В.Н.* Основные понятия словообразования в терминах. – Красноярск Изд-во Красноярского ун.-та, 1985.
19. Практикум по переводу (английский-русский): Учебно-методическое пособие / Т. В. Караичева, Г. Б. Филимонова, С. А. Дубинко и др. – Мн.: БГУ, 2002.
20. *Пумпянский А. Л.* Чтение и перевод английской научной и технической литературы на русский язык. – М.: Наука, 1981.
21. *Слепович В.С.* Курс перевода (английский - русский): Translation Course. – Мн.: Тетра Системс, 2001.
22. Учебное пособие по техническому переводу / С. М. Айзен, Л. В. Багдасарова, Н. С. Васина, И. Н. Глущенко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.
23. *Ушаков Д. Н.* Толковый словарь русского языка. – М., 1938.
24. *Хоменко С. А, Цветкова Е .Е., Басовец И. М.* Основы теории и практики перевода научно-технического текста с английского языка на русский. – Минск: Белорусский национальный технический ун-т, 2004. -
25. *Чернов Г. В.* Основы синхронного перевода. – М.: Высшая школа, 1987.